

UTVIKLINGSFORSKNING VED UNIVERSITETET I TROMSØ – UTKAST TIL POLITIKK

Styret for SEMUT
Tromsø, 04.04.2000

Sammendrag

Første avsnitt begrunner hvorfor Universitetet i Tromsø trenger en politikk for utviklingsforskning. Det konstateres at internasjonalt samarbeid blir en stadig viktigere del av universitetspolitikken. Det framheves hvor viktig det er å oppvurdere den mellommenneskelige og kunnskapsmessige *investering* som ligger i en satsing på samarbeid med land og med universiteter i Sør. I tillegg er det antakelig en framtidsrettet økonomisk investering, ut fra aktuelle signaler om styring av forskningsmidler.

I avsnitt to drøftes begrepet utviklingsforskning. Styret ønsker å legge til grunn at dette må være forskningssamarbeid der respekten for den andres kunnskap er *gjensidig*, der kunnskapen tilbakeføres aktivt dit den kommer fra, og der utvekslingen av forskere og studenter går begge veier.

I tredje avsnitt skisseres de enkelte fakulteters *aktuelle deltakelse* i utviklingsforskning. SV-fakultetet og Norges fiskerihøgskole har til nå vært de mest aktive. Detaljer om prosjekter er beskrevet kort i et eget Vedlegg 1.

I fjerde avsnitt diskuteres prioriteringer og *tematiske satsningsområder*. Her framheves urfolksstudier/studier av undertrykte folkegrupper, periferi-periferi-samarbeid, kvinne-deltakelse/fokus på kjønn, og teknologibasert samarbeid.

Geografisk satsing diskuteres i femte avsnitt både som generell satsing på internasjonalt samarbeid og spesielt på samarbeid rettet mot Sør.

I sjette og siste avsnitt diskuteres *virkemidler*. Det fokuseres på fakultetsrettede tiltak, studentrettede tiltak, kvinne- og kjønnsrelaterte tiltak, sentrale tiltak, samt på sentrenes funksjon / SEMUT. De to mest sentrale punktene kan oppsummeres slik:

- *Fakultetene må profesjonalisere og tydeliggjøre sin innsats i utviklingsforskning*
- *Universitetet må styre mot en sterk økning av utviklingsstudenter fra Sør, spesielt studenter knyttet til eksisterende aktive samarbeidsprogram, og en tilsvarende økning av Tromsøstudenter som tilbringer studietid i Sør.*

Det betyr at Universitetets forskjellige organer må ville og arbeide aktivt for en del praktiske tiltak. De mest sentrale tiltakene er oppsummert på neste side:

Tiltak/konsekvenser for forskjellige instanser ved Universitetet i Tromsø:

Konsekvenser for Universitetsstyret:

- Være aktiv støttespiller i satsing på utviklingsforskning
- Vurdere vedtak om økning av utenlands studentandel til 15%
- Presisere tidligere vedtak om at halvparten av utenlandske studenter skal komme fra land i Sør
- Vurdere vedtak om partnerskapsordninger for utveksling av studenter under 'Det nye Fredskorpset'

Konsekvenser for Sentraladministrasjonen:

- Være aktiv støttespiller i satsingen på utviklingsforskning, ikke minst gjennom incitamenter til fakultetene og instituttene, og i forhold til Sentrenes muligheter som pådriver og kompetanseorgan
- Praktisere fleksibilitet og ta hensyn til behov og begrensninger i muligheter i Sør ved opptak av studenter på forskjellige studienivåer i Tromsø
- Arbeide mot Statens lånekasse, mot NORAD og mot andre aktuelle instanser for å sikre studentfinansiering av studieopphold i Sør som ikke er dårligere enn betingelsene i Erasmusprogrammet.
- Arbeide mot Norges Forskningsråd og andre aktuelle instanser for å sikre likeverdig finansiering av forskningsopphold i Sør og i Europa/USA
- Deltakelse i *NUFU-Gender Programme*

Konsekvenser for fakultetene / instituttene:

- Engasjement av minst én Sør-koordinator-forsker ved hvert fakultet
- Bruk av lærekrefter fra Sør i undervisningsopplegg, inkludert opprettelse av et antall II-stillinger knyttet til samarbeidsprogrammer
- Minimum en halv administrativ stilling per fakultet til administrative støttefunksjoner for Sør-studenter og –forskere

Konsekvenser for sentrene / SEMUT:

- Arbeide for fortsatte bevilgninger til etablerte, velfungerende programmer i utviklingsforskning, og samarbeide med forskere om å initiere nye og flerfaglige programmer
- Fortsette å være instanser som enkeltforskere og –studenter lett kan komme i kontakt med og få praktiske råd og assistanse i forsknings- og formidlingsspørsmål
- Samarbeide nærmere med Universitetets forskningsavdeling og Internasjonalt studentkontor
- Bidra mer til å profilere universitetets utviklingsforskning utad

Konsekvenser for studentene:

- Fortsette å ta godt imot utenlandske studenter
- I høyere grad enn tidligere vurdere studieopphold i land i Sør

Disse og andre momenter er utdypet i innstillingen.

1. Hvorfor en politikk for utviklingsforskning?

Internasjonalt samarbeid blir en stadig viktigere del av universitetspolitikken. Det innebærer at nye strategier og overordnede målsetninger må utarbeides ved vårt universitet – med et samlet institusjonsperspektiv. Universitetsledelsens initiativ for utviklingsforskning er en direkte oppfølging av universitetets strateginotat, vedtatt desember 1998, som blant annet omhandler *Universitetet i Tromsø og det internasjonale samfunnet*. Det er ønskelig at utviklingsforskning blir en tydeligere og mer omfattende del av universitetets internasjonale satsing.

Et viktig moment i dette er å oppvurdere den mellommenneskelige og kunnskapsmessige *investering* som ligger i en satsing på samarbeid med land og med universiteter i Sør. Vi kan tilby kunnskap som kan ha overføringsverdi, og vi kommer til å få mye tilbake i en verden med kortere avstander, økende nødvendighet av kulturforståelse, økende avhengighet av kommunikasjon, økende spredning av informasjon og med økende muligheter for kreativitet. Fra sentrale myndigheter er store beløp kanalisert inn i utviklingsrelatert forskning de siste årene, og som i all forskning er det pionér-institusjonene som blir belønnet. Om noen få år kan det være trangt for ”latecomers” som ikke var i stand til å se mulighetene nå i starten av årtusenet.

Universitetet i Tromsø har erklært seg som antirasistisk sone, og suksessen med Internasjonalt seminar viser at det på den internasjonale arena ligger temaer og aktiviteter som både studenter, lærere og forskere anser som viktige. Like viktig er signalet fra seminaret om at dette er et viktig møtepunkt med brede lag av samfunnet utenfor universitetet. Det er mer enn en myte at Tromsø er en by hvor folk i alminnelighet verdsetter og på mange måter er positive til det mangfoldet av nasjonaliteter og folkegrupper som bor i kommunen, og dette er også et godt utgangspunkt for en bevisst universitetssatsing på utviklingsforskning.

Vi ønsker at disse kjernepunktene skal være rettesnor og peke ut retning og innhold for vår utviklingsforskning.

INNHOOLD:

SAMMENDRAG	1
TILTAK/KONSEKVENSER FOR FORSKJELLIGE INSTANSER VED UNIVERSITETET	2
1. HVORFOR EN POLITIKK FOR UTVIKLINGSFORSKNING?	3
2. HVA ER UTVIKLINGSFORSKNING?	4
3. DAGENS UTVIKLINGSFORSKNING VED UNIVERSITETET I TROMSØ	6
4. MÅLSETTING OG TEMATISKE SATSNINGSOMRÅDER.....	9
4.1 URFOLK, MINORITETSSPØRSMÅL OG STUDIER AV UNDERTRYKTE FOLKEGRUPPER	9
4.2 KVINNEDELTAELSE OG FOKUS PÅ KJØNN	10
4.3 PERIFERI-STUDIER	10
4.4 TEKNOLOGIINNSATS I UTVIKLINGSFORSKNING	11
5. GEOGRAFISKE SATSINGSOMRÅDER.....	12
6. VIRKEMIDLER.....	14
6.1 FAKULTETSRETTEDE TILTAK	14
6.2 STUDENTRETTEDE TILTAK	15
6.3 KVINNE- OG KJØNNSRELATERTE TILTAK	17
6.4 SENTRALE TILTAK	18
6.5 SENTRENE OG SEMUT: BETYDNING FOR AKTIVITET, PROFILERING OG ØKONOMI.....	20

2. Hva er utviklingsforskning?

2.1 Generelt om utviklingsforskning

FNs resolusjon 41/128 *Declaration on the Right to Development*, vedtatt av Generalforsamlingen 4.12.1986, sier i innledningens avsnitt 2 følgende om utvikling:

... development is a comprehensive economic, social, cultural and political process, which aims at the constant improvement of the well-being of the entire population and of all individuals on the basis of their active, free and meaningful participation in development and in the fair distribution of benefits resulting therefrom,

Videre i avsnitt 13 sies det at:

... the human person is the central subject of the development process and that development policy should therefore make the human being the main participant and beneficiary of development,

Utviklingsforskning vil vi i forhold til dette oppfatte som forskning om utvikling, altså forskning om menneskers aktive arbeid for å bedre livsforholdene for seg og andre.

Dette anser vi å være en vid oppfatning av begrepet utviklingsforskning. At en i andre norske fora har ulike oppfatninger antydes av en kommentar fra et møte om forskningsprogrammet 'Globalisering og Marginalisering' arrangert i november 1999 av Norges Forskningsråd:

...det vi definerer som utviklingsforskning her (altså en egen nisje) - forholder seg til nasjonal forskning ute - det vil si til ulike sektorer/departementer osv. Dette får konsekvenser både for bistandsrelevansen og synergieffekten ved forskningen. Slike aspekter ved utviklingsprosjekter og forskning påpeker viktigheten av å forsøke å trekke med seg nasjonal norsk forskning og de tilsvarende norske sektorer og departementer i utviklingssamarbeidet.

Dette er et viktig utsagn som i første ledd viser at begrepet utviklingsforskning lett kan monopoliseres og innskrenkes – og oftest med relasjoner til begrep som utviklingshjelp, utviklingssamarbeid og utviklingsland; til begreper om rike givere og fattige mottagere. Vår oppfatning av utviklingsforskning er i tråd med siste setning i avsnittet ovenfor, som gjelder gjensidighet. Det skal dreie seg om ærlig arbeid i regi av alminnelige og likeverdige institusjoner, ikke om et spesielt fagfelt.

Ulikheten mellom partnerne ligger i utgangspunktet i tilgangen på ressurser og materiell, ikke i kvaliteten på kunnskap eller fantasi. Mange akademikere i fattige land har en fullgod formell utdanning, i tillegg til innsikt i lokale prosesser. Det er en fundamental feil å tro at strukturelle ulikheter, om de er aldri så synlige, fører til at kunnskapsoverføring bare må gå i en retning.

Mange vil være enige i dette. Likevel preges mye forskningssamarbeid av at det foregår på rike lands premisser: forskere reiser fra rike til fattige land men ikke omvendt, data hentes ut som en råvare fra en fattig "mottaker" og bearbeides teknologisk av rik "giver", og tilbakeføringen av kunnskap til fattige land er beskjeden.

Studenter reiser motsatt vei i den grad de får lov og etablerer sitt faglige grunnlag, sitt fagrelaterte begrepsapparat og vyene for sin faglige utvikling og kreativitet i rike land der resurssene finnes. Slike tilbud benyttes også til å underbygge utvikling i rike land der tilgangen på menneskelige ressurser har stagnert av ulike årsaker. (Se bl.a. Hans Petter Jensen i *North-South Co-operation in Higher Education and Research. Proceedings from the Bergen NUAS-NUS Conference April 15. – 16. 1999.*) Form, innhold og dynamikk i internasjonal kunnskapsproduksjon konsoliderer et globalt hegemoni med ankerfeste i Nord og med en langsomt økende deltakelse fra en elite i Sør. En aktiv og bevisst satsing på utviklingsforskning kan kanskje bidra til at kursen justeres, til mer reell nytte for alle parter.

2.2 Utviklingsforskning ved Universitetet i Tromsø

En stor del av forskningen ved Universitetet i Tromsø kan ifølge vår oppfatning defineres som utviklingsforskning. Ett av hovedformålene med å etablere universitetet var i seg selv å bidra til regional utvikling i landsdelen. De første innleggene kom alt i 1918 og det ble da hevdet at:

... *Landet vil bare styrkes ved, at høiskoler opprettes i de forskjellige landsdele...*

Videre oppfattet Einar Gerhardsen i 1960

... *universitetssaka som ei vidareføring av attreisingsarbeidet, og som eit middel til å utvikle den nordlege landsdelen. ...*

(ref: Fulsås 1993, *Universitetet i Tromsø 25 år*, s 12 og 32.)

Da Universitetet i Tromsø ble etablert, var det mange universitetsfolk som tenkte at *det man kunne i nord hadde liten verdi*; man så for seg en etterlenget kunnskapsoverførsel fra Sør- til Nord-Norge. En erkjenner i dag at kunnskapsutvekslingen har vært toveis, og med høy verdi for alle landsdeler. Likevel finner en fortsatt levninger av denne gammeldagse tenkemåten igjen i dagens *internasjonale* kunnskapsutveksling og i forholdet Nord-Sør. Sett fra Nord ser det ofte ut som følger: Det man kan noe om i Sør er noe de ikke trenger, og det er i hvert fall ikke noe vi har behov for her i Nord.

Vi vil i denne sammenhengen minne om en artikkelsamling med forfattere fra Norge, Kamerun og Mali publisert i Paris 1999. På norsk ville tittelen være omtrent 'Kunnskapens makt - fra arktis til tropene' (*Le pouvoir du savoir – de l'arctique aux tropiques. Editions Karthala*). Artiklene diskuterer forholdene for utvikling i Nord Norge, i Nord Kamerun og i Nord Mali, og en finner forbausende mange felles trekk.

Det er hensiktsmessig å avgrense begrepene. *Utviklingsforskning ved Universitetet i Tromsø* vil derfor angå likeverdig forsknings- og utdanningssamarbeid med ikke-industrialiserte land - og særlig med land som kan betegnes som fattige på visse former for ressurser og materiell. Vi vil bruke det litt upresise samleuttrykket 'Sør' om denne målgruppen, dels fordi det er blitt vanlig språkbruk i forsker- og andre miljøer, dels fordi de aller fleste av samarbeidslandene som er aktuelle i denne sammenhengen, ligger sør for Krepsens vendekrets. For å unngå nisjetenkningen må vi arbeide for at våre universitetsfakulteter forholder seg til universitetsfakulteter i Sør, for at forskere i Nord forholder seg til forskere i Sør, for at kunnskapsområder søkes utvidet av forskere i Sør og Nord i fellesskap. Symmetri må være viktigere enn asymmetri.

De fleste av universitetets fagdisipliner vil ha noe å bidra med i denne sammenhengen. Viktigst er likevel det som universitetets fagdisipliner vil oppnå ved å delta i utviklingsforskning: andre innspill, andre måter å se problemer på, kreativitet med en annen bakgrunn. En vil også oppnå en felles følelse av nytte; nytten av forskning, nytten av kunnskapsbygging, nytten av utdanning.

Avgrensingen ovenfor er i samsvar med universitetets Strateginotat (kapittel 4, punkt 7:

I et internasjonalt perspektiv er det en sentral del av Universitetet i Tromsøs forskningsprofil å bidra til en bærekraftig utvikling hos underprivilegerte grupper. Tromsømiljøenes samfunnsvitenskapelige kompetanse med hensyn til regional utvikling vil i dette perspektivet kunne ha en klar overføringsverdi til utviklingsforskning i den tredje verden.

3. Dagens utviklingsforskning ved Universitetet i Tromsø

3.1 Universitetets nåværende rolle i utviklingsforskning

I dag preges universitetets utviklingsforskning av *enkelte store og etter hvert veletablerte prosjekter*, samt flere mindre og mer *ad hoc*-pregede tiltak. Forskerutveksling med Sør forekommer, men forskere fra Sør har bare i svært beskjedent omfang utvekslingsopphold ved UiTø der de planmessig inngår i universitetets arbeid og undervisning. Det er også uvanlig at forskningsfriår for universitetets egne forskere tilbringes ved universiteter i Sør.

I rapporten 'Internasjonalisering og studentmobilitet ved Universitetet i Tromsø' (kap 4.7.2) samlet et enstemmig utvalg i oktober 1992 seg om et mål for opptak av utenlandske studenter:

UiTø går inn for at 10% av totalt studenttall skal være utenlandske studenter av alle kategorier. Økningen styres i størst mulig grad inn i mottak av studenter som kommer innenfor internasjonale programmer eller bilaterale samarbeidsavtaler. ...

Både ERASMUS-programmet og "kvote"-ordningene nevnes, men rapporten inneholder ingen måltall for studenter fra Sør. Det nevnes ofte at halvdelen av de utenlandske studentene bør komme fra Sør. I 1999 var ca 8% av Tromsøstudentene utlendinger mens bare 2% kom fra Sør.

Rapporten fra 1992 inneholder også et mål om økt utsending av norske studenter, og om at dette skal gis økt administrativ støtte. Det gis likevel ingen klart formulert målsetting når det gjelder antall Tromsøstudenter som til enhver tid bør være på utvekslingsopphold utenlands og for *hvordan dette kan berike universitetets fagmiljøer*. Antallet norske studenter i Sør er fortsatt ytterst lite totalt sett. SEMUT har for sine strategimidler prioritert støtte til studenter og har i denne sammenhengen særlig blitt benyttet til reisestøtte.

3.2 De enkelte fakultetene

Vedlegget inneholder en omfattende gjennomgang av Sør-prosjekter og samarbeidskontakter ved universitetets fakulteter. Sammenlagt kan det sies at aktiviteten er betydelig. Behovet for en samlet politikk for utviklingsforskning blir understreket av dette, ikke nødvendigvis for å endre, men for å styrke, lede og inspirere. Merknadene nedenfor bygger på de generelle kommentarene i fakultetenes gjennomgang:

3.3 Det humanistiske fakultet

Fakultetet har i alt 12 institutter, de fleste mindre enn det som er vanlig på andre fakulteter. De fleste arbeider med språkfag (med komponenter i språk, litteratur og kulturkunnskap); i tillegg kommer de tverrkulturelle og metodisk-rettede fagene allmenn litteraturvitenskap, dokumentasjonsvitenskap (med biblioteksstudier), og kunsthistorie. De fleste fagene har et stort men for det meste urealisert potensiale innenfor utviklingsforskning i bred forstand. Det praktiske arbeidet som fakultetet i mange år har bedrevet i Barentsregionen, og med hovedvekt i Nord-Norge, har bygget en kompetanse i utviklingsforskning som gir muligheter for samarbeid med forsknings- og utdanningsinstitusjoner i Sør. Sterkere fokusering på symbolske, kulturelle og verdirelaterte problemstillinger i samarbeidet, noe som stadig oftere profileres som viktig i utviklingssammenheng, forsterker behovet for humanistisk kompetanse.

Mest etablert innenfor feltet er Samisk institutt, med kompetanse i urfolksspørsmål og med deltagelse i samarbeidsprosjekter i Botswana og i Nicaragua. Det finnes på fakultet ellers en del spesialkompetanse i språk i Sør, i litteratur og kunst i et urfolksperspektiv, og i postkolonialistisk teori og engelsk/fransk-språklig litteratur i Sør. Ansatte ved fakultets har i mindre grad måttet forholde seg til studenter fra Sør, med unntak av to særområder i undervisningen: norsk for utlendinger, og M.Phil-programmet på lingvistikk.

Samarbeid om utviklingsforskning har ikke vært diskutert som tema ved fakultetet tidligere. En mulig grunn til dette er et individuelt preg ved de fleste forskningsprosjektene ved Det

humanistiske fakultet. Denne forskningskulturen – som fordrer/tillater mye selvstendighet – gjør også at interessen for utviklingsspørsmål kan finnes blant hovedfagsstudenter der det ikke finnes blant de ansatte. Muligens vil kartleggingen i denne utredningen føre til økt bevissthet og internt samarbeid i felt.

3.4 Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet

Fakultetet har seks institutter og en relativt stor andel av Universitetets kvotestudenter har tilhold ved fakultetet. Institutt for biologi har tre engelskspråklige mastergradsprogram innen økologi, plantefysiologi og mikrobiologi, Institutt for fysikk har et mastergradsprogram innen kosmisk geofysikk, og Institutt for kjemi søker om godkjenning av et nytt engelskspråklig program. Den generelle erfaringen ved fakultetet med kvotestudenter er at de er usedvanlig motivert for studiene og at de er en verdifull resurs i fagmiljøene. Institutt for biologi har i en årrekke hatt forskningssamarbeid med partnere i sør (Ghana, India og Nepal) og Institutt for kjemi har nylig opprettet et samarbeid med universitetet i Addis Abeba, Etiopia. En har så langt ikke laget en samlet plan eller strategi for fakultetets Sør-Nord-kontakter.

3.5 Det medisinske fakultet

Fakultetet har fire institutter. Det medisinske fakultet har ingen tyngre Sør-relaterte prosjekter som er finansiert av de sentrale finansieringsinstansene (NUFU og NFR) og aktiviteten er preget av tallrike *ad hoc*-pregede Sør-nord-kontakter. Disse omfatter både forskningssamarbeid og studentutveksling, men siden studieområdene ved fakultetet er embetsstudier, har Sør-studenter omtrent vært fraværende til nå. Med bakgrunn i et tidligere samarbeid på helsesektoren mellom Botswana og Norge har fakultetet har sluttet seg til en samarbeidsavtale om opptak av medisinerstudenter. Denne avtalen er imidlertid ikke knyttet til noe annet aktuelt samarbeid.

Diskusjoner med fakultetets ledelse og aktuelle forskere har vist uttalt vilje til å organisere Sør-Nord-samarbeidet bedre i framtiden. Dette inkluderer en profesjonalisering av fakultetets satsing. Det er et uttalt ønske om at framtidig student- og forskerutveksling kan knyttes til aktuelle samarbeidsprosjekter. Hvorvidt man skal satse utelukkende på korttidsutveksling av et halvt til to års varighet, eller også ta opp en viss andel Sør-studenter på embetsstudiet, diskuteres.

Studenter ved fakultetet er i alminnelighet svært positive til muligheter for valgfriperioder og feltarbeid til hovedoppgave i land i Sør. SEMUT har hvert år atskillige medisinske studenter som søkere til strategimidler.

For medisin er det også spesielt at flere former for forskningssamarbeid kan og bør knyttes opp mot kliniske nettverk som ikke har direkte tilhørighet på universitetet. Slike nettverkskontakter, i forhold til Regionsykehuset i Tromsø lokalt og til forskjellige kliniske miljøer internasjonalt, er svært viktige og bør avgjort regnes med i fakultetets forskningspolitikk mot Sør.

3.6 Det samfunnsvitenskapelige fakultet

Fakultetet har ti institutter og har den klart største andelen av universitetets prosjekter innen utviklingsforskning. Fire større tverrfaglige NUFU-finansierte samarbeidsprogram er i ulike faser: Kamerun (Anthropos), Botswana, Guatemala og Nicaragua. Dette er svært viktige og omfattende prosjekter som i høy grad vil kunne styrkes av en mer bevisst satsing på utviklingsforskning ved Universitetet. Publikasjonslisten for noen av disse prosjektene er allerede omfattende. Formidling av forskningsresultater er også mer eller mindre i fokus i disse prosjektene.

I tillegg gjennomføres ved fakultetet flere større og mindre prosjekter med større grad av faglig konsentrasjon. Det tilbys et mastergradsprogram i Visuell antropologi med stor søkning fra Sør-studenter så vel som norske studenter, og flere andre institutter arbeider på dette grunnlaget med planer for en visuell komponent i studietilbudet.

I 1999 ble det tatt initiativ til en seminarrekke om Nord-Sør samarbeid med deltakelse også fra andre fakultet. Siden 1997 har fakultetet en Nord-Sør konsulent i halv stilling, men aktuelle budsjettnedskjæringer har gjort at stillingen nylig er inndradd fra høsten 2000, et svært dårlig signal i forhold til det store forskerengasjementet ved fakultetet.

3.7 Norges fiskerihøyskole

Høyskolen har 5 institutt og en avdeling for etter- og videreutdanning.. Videre har en tilgang til forskningsfasiliteter i form av flere fartøy og en havbruksstasjon som drives sammen med Norsk institutt for fiskeri og havbruksforskning (Fiskeriforskning). Norges fiskerihøyskole har også ansvaret for universitetets økonomiutdanning.

Høyskolen har en omfattende virksomhet innen utviklingsforskning, samt et betydelig uutnyttet potensiale. Styrken ligger i samarbeidsprogram der forskning og utdanning inngår, samt i universitetets største engelskspråklige mastergradsprogram om internasjonal fiskeriforvaltning. Dette er spesielt tilpasset Sør-studenter. De fleste fiskerirelaterte utdanningstilbudene i Sør slutter på Bachelor-nivå og tilbudet i Tromsø er derfor relevant. Høyskolen er videre involvert i et Bachelor-program ved Universitetet i Namibia, støttet av NORAD. En har også en avtale med NORAD for mindre konsulentoppdrag.

NFH har siden 1995 vært involvert i et programsamarbeid (NUFU) med University of the Western Cape i Sør-Afrika. Dette programmet fokuserer på ressursøkonomi og ressursforvaltning i landet, spesielt innen den marine sektor, men også i mer generell sammenheng. NFH deltar også sentralt i samarbeidet mellom Universitetet i Tromsø og URACCAN i Nicaragua. Programmet har en flerfakultær vinkling fra vår side (Hum-fak, SV-fak og NFH) .

En har ved Norges fiskerihøyskole etablert et sentralt koordineringsutvalg for å drøfte strategier og spørsmål i tilknytning til nye tilnærminger og partnere: Mosambik i det sørlige Afrika, Sri Lanka, India, Vietnam og China i Asia. Videre er Chile og Peru er ytterst interessante partnere og det er allerede etablert flere kontakter. Høyskolen har en konsulent i ¾ stilling knyttet til uteaktiviteten og en konsulent i ½ stilling for mastergradsprogrammet.

3.8 Det juridiske fakultet

Det juridiske fakultet har i mindre grad profilert Sør-interesser i sitt arbeid. Den faglige interessesfæren omfatter likevel flere tema med klar internasjonal profil. Dette omfatter særlig spørsmål om rettigheter – urfolks- og menneskerettigheter, ressursforvaltning samt kommersielle avtaler. I tillegg har en tidligere ansatt ved fakultetet opparbeidet en omfattende nettbasert database over internasjonal handelsrett og internasjonale handelsavtaler (*Lex Mercatoria*). Denne ligger fortsatt på fakultetets nettsider.

3.9 Tromsø Museum-Universitetsmuseet

Arbeidet ved Tromsø Museum-Universitetsmuseet er i stor grad konsentrert om 'nordlige' tema og særlig innen Barentsregionen. Her er likevel flere initiativ for å knytte kontakter mot Sør. Det gjelder både utstillinger i Tromsø (fra Kamerun), besøk og samarbeid med Sør (f.ex. Mali, hvor en samisk utstilling ble åpnet med tilstedeværelse av forskere ved Tromsø Museum og Universitetet i oktober -99) og deltagelse i komparative studier. Tromsø Museum-Universitetsmuseet er for tiden vertskap for universitetets eneste utviklingsforsker fra Sør – en indisk gjesteforsker som utfører en komparativ studie av pastoralister i Himalaya og på Finnmarksvidda.

4. Målsetting og tematiske satsningsområder

Kjernepunkt for utviklingsforskningen er at det skal være en mellommenneskelig og kunnskapsmessig *investering* i en verden med stadig kortere avstander, flere aktuelle språk, økende behov for kulturforståelse og for kommunikasjon og spredning av informasjon, og nye muligheter for kreativitet. Universitetet som antirasistisk sone og suksessen med Internasjonalt seminar er viktige føringer for dette i forhold til studenter, lærere forskere, og til brede lag av samfunnet utenfor universitetets.

Kunnskapsbygging, kunnskapsutveksling, gjensidig forståelse og fredsbygging blir derfor overordnede *målsettinger* i utviklingsforskning.

På grunnlag av diskusjonen i de foregående kapitlene, og med utgangspunkt i aktuelle utfordringer ved Universitetet i Tromsø, mener vi at følgende bør være tematiske satsingsområder for utviklingsforskningen ved Universitetet i Tromsø:

- Urfolk, minoritetsspørsmål og studier av undertrykte folkegrupper
- Kvinnedeltakelse og fokus på kjønn
- Periferi-studier
- Teknologiinnsats i utviklingsforskning

Det er nærmest en selvfølge at de aller fleste urfolk og minoriteter befinner seg i eller har et nært forhold til en periferi. Utviklingsforskning relatert til urfolk- og minoritetsspørsmål og til undertrykkelsesproblematikk (kapittel 4.1) er derfor ofte relatert til periferi-studier samtidig (kapittel 4.3), og det vil ofte være aktuelt med spesiell oppmerksomhet mot kvinnerelaterte spørsmål (kapittel 4.2). Tiltakene vil derfor ofte ha felles relevans. Det anses viktig å benytte en '*affirmative action*'-tilnærming, altså øremerking av stipend osv., for å styrke spesielle innsatsområder. I denne sammenhengen fokuserer enkelte av tiltakene i denne tematiske satsingen ikke direkte på utviklingsforskning, men på en indirekte styrking av universitetets grunnlag for deltagelse i og bidrag til utviklingsforskning.

4.1 Urfolk, minoritetsspørsmål og studier av undertrykte folkegrupper

Dette temaet er dypt nedfelt i universitetets arbeid innen mange disipliner og er særlig nevnt i universitetets Strateginotat. Arbeidet med en egen strategiplan for samiske studier er i en avsluttende fase, og det er klare kunnskapsrelasjoner mellom samiske spørsmål spesielt og urfolk- og minoritetsspørsmål mer generelt. Ett av satsingsområdene her er utvikling av et mastergradsprogram i urfolksstudier. Videre er det foreslått at det etableres et *Europeisk senter for urfolksstudier*.

Universitetet er videre anmodet av UD om å komme med innspill til hvordan kompetansebygging, informasjonsspredning og kunnskapsformidling om urfolksspørsmål, og med en særlig relasjon til NORADs Urfolksprogram, kan gjennomføres. Dette framgår av St. melding nr 21, 1999-2000 Menneskeverd i sentrum (bl.a. kap 5.6.4.g). Disse stort anlagte initiativene gir universitetet en enestående sjanse til å opparbeide spisskompetanse med store ringvirkninger blant annet innen utviklingsforskning.

Flere av universitetets programmer for forskningssamarbeid med Sør fokuserer på urfolk- og minoritetsspørsmål, og på formidling og dialog som grunnlag for kunnskapsetablering og samarbeid. Her har for eksempel samarbeidet med Botswana, Guatemala og Kamerun en høy profil. Vi mener at disse programmene kan fungere som rettesnor for framtidige samarbeid. I noen land med mange etniske grupper kan det være problematisk å peke ut hvem som er urfolk eller minoritet, mens undertrykkelsesproblematikk i forhold til andre grupper eller innen egen gruppe kan være minst like aktuell og verd forskningsinnsats. Det er den mer generelle kampen for rett til selvbestemmelse og demokratiutvikling som har vært utgangspunktet for mange minoriteters interessekamp, og dette generelle perspektivet er selvsagt sentralt i forskning om og med fattige folkegrupper.

Tiltak

- Arbeide for å styrke kontakt og samarbeid med de samiske utdannings- og forskningsorganene
- Snarest å etablere et mastergradsprogram i urfolksstudier ved Universitetet i Tromsø – fra og med høsten 2001.
- Utvikle og etablere programmer for utviklingsforskning med urfolk- og minoritetsspørsmål som hovedtema
- Utvikle konsept for kompetansebygging og informasjon om urfolk- og minoritetsspørsmål
- Gjennomføre en forstudie for et Europeisk senter for urfolksstudier.
- Arbeide for å etablere et utdanningstilbud i 'urfolks-kunnskap', innledningsvis med nordiske forvaltningsorgan som hovedmålgruppe.

4.2 Kvinnedeltakelse og fokus på kjønn

Det har lenge vært erkjent at kvinner spiller viktige roller både i lokale utviklingsprosesser og i forskning på slike prosesser. Til tross for dette ble det under *NUFU Gender Seminar* vist til hvordan kvinner og "gender sensitivity" sjelden vinner fram i universitetssamarbeid og i andre typer forskningsprosjekter som nettopp har til hensikt å fremme utvikling og bedre levekår.

Diskusjonene under *NUFU Gender Seminar* i Tromsø i juni 1999 understreket at kvinnedeltakelse fra Sør og fokus på kjønnsrelaterte tema ofte forutsetter at kvinnelige forskere fra Nord er inkludert i forskningsprosjektene. Det er derfor et behov for å øke kvinneandelen blant utviklingsforskerne både i Nord og i Sør. Selv om kvinneandelen øker når det gjelder studenter på lavere grad fremstår universitetene fortsatt som mannsdominert både i Sør og i Nord, og relativt få kvinner oppnår doktorgrad eller professortittel.

Det er derfor viktig å fokusere på kvinnedeltakelse og kjønnsroller både som tema for utviklingsforskning og som virkemiddel, og det er viktig å etablere tilbud til kvinner som har evner og som har nådd et visst kompetansenivå. Universitet i Tromsø har i enkelte samarbeidsprogram over flere år arbeidet målrettet med å integrere kjønnsperspektiv og for å rekruttere flere kvinner. En må bygge videre på disse erfaringene og tiltakene nedenfor refererer i høy grad til resolusjonene fra *NUFU Gender Seminar*.

Tiltak

- All utviklingsforskning ved Universitetet i Tromsø skal søke å inkludere kvinne- og kjønnsperspektiver
- Universitetet i Tromsø skal være pådriver og sentral aktør i etableringen av et særskilt nasjonalt "*NUFU-Gender Programme*". Dette bør formes som et overordnet program for å styrke og styre kvinne og kjønnsperspektivet i alle NUFU-programmer, samt være generelt toneangivende for internasjonalt og utviklingsrelatert forskningssamarbeid.
- Universitetet i Tromsø må, for å sikre at kvinnelige forskere skal involvere seg faglig i utviklingsforskning spesielt vurdere virkemidler som legger forholdene tilrette for slik økt deltakelse (se kap. 6.3).

4.3 Periferi-studier

Den innsikten Universitetet i Tromsø har opparbeidet som et periferi-universitet er verdifull og bør gjøres tilgjengelig for andre som er i en lignende situasjon. Dette er et område hvor vårt universitet har fortrinn gjennom mye forskjellig opparbeidet empiri, hvor vi kan være pionerer på teoriutvikling og anvendelse av kunnskap. Det erkjennes selvfølgelig også at Universitetet i Tromsø fortsatt har mye å lære på dette feltet. Som nevnt i universitetets strateginotat ligger det en stor utfordring i det å styrke nisjer, periferier og 'det ikke-sentrale' – dette som en motsats til å etablere og dyrke sentra. Innebygget i begrepet 'periferi-studier' ligger at ukjente faktorer må studeres med 'ukjente' eller nye metoder og med 'ukjent' innsikt. Ofte brukes begrepet 'upløyd

forskningsmark' og dette gir rom både for konvensjonelle og ukonvensjonelle, kreative prosjekter. Et eksempel ved Universitetet i Tromsø er bruk av film i forskning og formidling, som har en sentrums-uavhengig teknologi og i praksis er brukt i adskillige periferi-relaterte prosjekter. Det er ukonvensjonelt men vekker interesse i stadig flere fagmiljøer.

Universitetet har flere eksempler på samarbeidsprosjekter der periferi-perspektivet står sentralt. Forskning innen primærnæringer, kulturforståelse og språk vil ofte være nærliggende. Det vil også være spesielle behov for å utvikle utdanningstilbud som passer til lokale behov og til lokale folkegruppers kunnskapsnivå, -behov og -engasjement. Som eksempel kan embetsstudier for personell det er spesiell knapphet på nevnes – medisin, farmasi og odontologi er nærliggende eksempler fra Nord-Norge, men også juss og kunnskap om menneskerettigheter er viktig.

Tiltak

- Universitetet vil søke å etablere samarbeidsavtaler og programmer i utviklingsforskning med 'ikke-sentrale' universiteter, i betydningen gode, men perifert beliggende universitet i sør.
- Større programmer i utviklingsforskning bør inkludere problemstillinger som kan belyse periferi-perspektivet.
- Universitetet bør arbeide for å etablere et utdanningstilbud i 'periferi-kunnskap', innledningsvis med nordiske forvaltningsorgan som hovedmålgruppe. Her bør Universitetet i Tromsø ha visjoner om å være pionér.

4.4 Teknologiiinnsats i utviklingsforskning

Utviklingsforskning basert på omfattende teknologisk innsats krever ofte store økonomiske investeringer i etablering og drift. Dette kan i enkelte tilfeller forsvares, fordi teknologisk utstyr i en del tilfeller er nødvendig eller effektiviserer forskningsprosessen, og fordi denne typen investeringer ofte vil være utenfor rekkevidde for et Sør-universitet.

Universitetets viktigste innsats i teknologikrevende prosjekter bør bli på områder der universitetet allerede har både kompetanse og utstyr, eller planlegger å satse lokalt eller nasjonalt. Der dette kan utnyttes i samtidig satsing på utviklingsforskning, bør det oppmuntres. Flere områder kan nevnes: telemedisin, gen-økologi, mikroberesistens, filmutdanning innen visuell antropologi, og organisk-kjemiske samt mikrobiologiske studier. Programmer innen fiskeriforskning og atmosfæreforskning er også aktuelle her.

Tiltak

- En vil søke å utnytte universitetets avanserte teknologiske utstyrspark i forhold til utviklingsforskning og i samarbeidsprogram med institusjoner i Sør.
- Et viktig aspekt skal videre være å tilpasse teknologien til lokale forhold og til lokale brukere.

5. Geografiske satsingsområder

5.1 ...på verdensbasis

Vi har tidligere argumentert for at fokus i Universitetets utviklingsforskning bør være på den "vanskelige" delen av verden som utgjøres av land som er fattige på resursser og materiell, og at vi bruker betegnelsen "Sør" om de aktuelle landene. På sikt bør Universitetet i Tromsø utarbeide en overordnet plan for all internasjonal satsing. Fordi det da vil bli aktuelt å knytte bånd mellom utviklingsforskningsprosjekter og andre samarbeidsprosjekter, og samtidig gå opp noen grenseområder, vil vi kort knytte noen merknader til dette temaet.

EU-samarbeidet er i gjenge, kontakter til USA er mange og gode, Russlands-samarbeidet er allerede blitt svært viktig for universitetet. Her er det imidlertid et paradoks at universitetets deltakelse i Barentssamarbeidets styringsorganer bare er indirekte, og et trist faktum at samarbeidsideer initiert fra Nord-Norge i liten grad har hatt gjennomslag ved fordelingen av prosjektmidler. Antakelig vil Barentssamarbeidet profitere på sterkere tilknytning til et av universitetets sentre som kan arbeide mer målrettet med hjelp til forskere og fakulteter med gode prosjektideer. Roald Amundsens senter for arktisk forskning er pekt ut (1996) som sentral institusjon for denne virksomheten. Samtidig kan alle Universitetets fire sentre samarbeide om å støtte urfolk-tilknyttede prosjekter i forskjellige deler av verden.

En del urfolk lever fattige i rike land, og det finnes forskere ved UiTø som har viktige kontakter i deler av verden som ikke omfattes av verken Sør-samarbeid eller de områdene som er nevnt ovenfor (Den fjerde verdens folk i industrialiserte land). Blant annet er det kontakt til Baltikum, til Balkan og til Kaukasus-området, der land som Georgia og Armenia i enkelte sammenhenger ifølge OECD-DAC kan oppfattes som like fattige på resursser som Kamerun og Guatemala. I forhold til periferitenkningen bør det også være interessant for vårt universitet å legge mindre vekt på tilknytning til tidligere engelsk koloniherre og dermed språk, og i høyere grad legge til grunn for samarbeid tradisjonelle og aktuelle kontakter i mindre "jagete" samarbeidspartnere med spansk, fransk eller russisk som europeisk språktilknytning. Intern fagkompetanse, gjerne hovedfagsstudenter i språk, bør kunne gi tilbud i relevant språkopplæring til interesserte studenter og fakultetsmedlemmer, og eksamen med vekttall bør i denne sammenhengen kunne tas av studenter ved ethvert fakultet. Et tilbud i spansk ved UiTø er nå på sin plass idet flere fagmiljø har signalisert behov: Satsingen mot urfolksstudier i Latin Amerika, fiskerisatsing rettet mot Spania, Portugal og Latin Amerika. Det har vært tilbud om kurs i russisk ved det medisinske fakultet, og en del studenter har lært seg fransk for å arbeide i Vest- og Sentral-Afrika.

Det er viktig å ha en overordnet internasjonal universitetspolitikk som unngår at forskere skuler negativt til samarbeid og ressursbruk i regioner som man ikke selv forsker i. Med gode føringer sentralt fra, bør dette ikke være vanskelig. Oftest er det forskjellige økonomiske kaker man konkurrerer om i forskjellige geografiske regioner, og en viss geografisk spredning er derfor ikke noen trusel mot ressurstilgang, snarere tvert imot. Aktivt samarbeid i én del av verden vil kunne gi impulser til satsing i andre områder. *Det vil være uklokt i dag å ekskludere noe spesielt geografisk område fra framtidig satsing.*

Jo mer internasjonal virksomhet som drives, desto bedre vil man også kjenne finansieringsmuligheter, og desto bedre kan universitetet påvirke mandatet for nye finansieringskilder. Finansieringsmulighetene styrer ofte volumet i et samarbeid om utviklingsforskning. En aktiv utviklingsforskningspolitikk er dynamisk, og det er naturlig at noen samarbeid avsluttes og nye etableres. Men politiske og nasjonal-strategiske avveininger er ikke nødvendigvis i samsvar med behov i felten. Universitetet bør for sin del søke å prioritere initiativ innen utviklingsforskning som forholder seg til de tematiske satsingsområdene. I dette arbeidet kan sentrene spille en aktiv og praktisk rolle som pådriver og støtteorgan med definert ansvarsområde.

5.2 ..og i Sør

I denne omgangen vil SEMUT tilrå universitetet å konsentrere oppmerksomheten om å få på plass en politikk i forhold til utviklingsforskning i Sør, hvilket samsvarer med SEMUTs mandat og arbeidsområde. Denne forskningen er godt i gang ved et par fakulteter, og det finnes tallrike lovende kontakter og mange gode grunner til å videreutvikle disse aktivitetene. Det er viktig at myndigheter og forskningsorganer får klare signaler fra Universitetet i Tromsø at vi innen utviklingsforskning vil noe, gjør noe, og har gode ideer om hvor veien bør gå.

Innen Sør-området er det naturlig å satse først i de geografiske områdene hvor Universitetet i Tromsø allerede har godt etablerte samarbeidsprosjekter. Slike prosjekter bør etterhvert hjelpes til å få en stabil og forutsigbar finansiering over en lengere tidsperiode, for eksempel gjennom *Center of Excellence*-ordninger eller departementalt tilknyttede programmer. Finansieringen i disse ordningene er ofte generøs, og ingen institusjon vil kunne konkurrere om slike midler uten jevnt og hardt målrettet arbeid basert på en bevisst politikk for utviklingsforskning.

SEMUT ser det likevel som viktig at det i kommende femårsperiode ikke legges for sterke føringer på geografisk avgrensning. Dette fordi alle fakultetene bør kunne velge naturlige egne samarbeidspartnere i en fase hvor slikt samarbeid er ganske nytt for mange av aktørene. Universitetet har en rekke samarbeidsavtaler med universiteter over hele verden. Der disse er aktive, er det naturlig å primært benytte disse etablerte kanalene i samarbeid om utviklingsforskning, og ulike samarbeid vil på denne måten utvikle seg forskjellig avhengig av de aktivitetene som reelt tilføres. Samtidig er det naturlig at nye samarbeid etableres og at samarbeid avsluttes. En viss naturlig avgrensning vil skje uansett, da man ikke kan gape over alt og det vil være en viss avskalling pga manglende støtte, sviktende samarbeid osv. . Alt utviklingssamarbeid bærer i seg en kalkulert risiko for å feile, men utbyttepotensialet er desto større om man lykkes.

6. Virkemidler

Å bygge universitetets utviklingsforskning er et ansvar som påhviler alle i universitetssamfunnet. Det er universitetet som institusjon som vil høste frukter av dette arbeidet i form av kunnskapsproduksjon og ved å være til nytte i samfunnsbyggingen. For å styre arbeide i forhold til de tematiske satsingsområdene følger her virkemidler som bør benyttes av ulike nivåer og grupper:

1. Fakultetsrettede tiltak
2. Studentrettede tiltak
3. Kvinne- og kjønnsrelaterte tiltak
4. Sentrale tiltak
5. Sentrene / Senter for miljø- og utviklingsstudier

6.1 Fakultetsrettede tiltak

Målsettingen med de fakultetsrettede tiltakene er tosidig. På den ene siden vil en høyne oppmerksomheten omkring universitetets utviklingsforskning ved å desentralisere et støtteapparat, på den andre vil en ansvarliggjøre fakultetenes og fagmiljøenes ansvar for oppfølging.

6.1.1 Profesjonalisering og tydeliggjøring av fakultetenes innsats i utviklingsforskning

Fakultetene tilbyr i dag lite støtte til forskere som ønsker å engasjere seg i utviklingsforskning og i etablering av samarbeidskontakter i Sør. Det er særlig faglig-administrativ støtte på et velkvalifisert nivå som er aktuelt; støtte til å formulere faglige søknader 'riktig' og til å overse at administrative krav til søknaden og i prosjektfasen tilfredsstilles. Ved institutter der en søker mer omfattende prosjektstøtte fra NUFU, NFR eller EU er det særlig nødvendig med mer profesjonell administrativ støtte. Behovet for slik støtte uttrykkes også klart i Universitetets selvevaluering (datert 03.09.99, kapittel 2.2.1):

En funksjon som etterlyses, er bistand for å oppnå tilførsel av eksterne forskningsmidler til fagmiljøene. Dette kan blant annet i praksis skje gjennom støtte i søknadsutformingen til større forskningsprogrammer av nasjonal eller internasjonal karakter.

Tiltak

- Fakultetene bør etablere egne stillinger eller justere arbeidsbeskrivelsen for enkelte stillinger slik at aktive forskere eller administratorer på høykvalifisert nivå kan bruke en del (f.eks. en halvdel) av sin tid til å inspirere og koordinere utviklingsforskning på eget fakultet – en Sør-koordinator. Fakulteter med særlig aktive utviklingsforskere bør ha flere stillinger med slik innsats som del av sitt arbeid.

6.1.2 Lærekrefter fra Sør

En rekke samarbeidsprogram inkluderer at lærekrefter fra Universitetet i Tromsø inngår i undervisning som tilbys av en samarbeidspartner i Sør. Det er likevel sjelden at lærekrefter fra Sør inngår i undervisning ved Universitetet i Tromsø og på den måten gjør sin kunnskap og sine synspunkter direkte tilgjengelige for studenter i Tromsø. En anser at dette er et svært viktig aspekt ved utviklingsforskningen. Vi kan her vise til tidligere evalueringer av bistandsarbeid som har konkludert med at kunnskapsbygging om Sør i Norge representerer en stor utfordring og en viktig forutsetning for videre innsats.

Tiltak

- Større samarbeidsprogram innen utviklingsforskning skal etablere muligheter for at lærekrefter fra Sør kan inngå i undervisningsopplegg ved Universitetet i Tromsø.
- Når Universitetets egne forskere frikjøpes for å arbeide innen slike samarbeidsprogram, bør frikjøpsmidlene helt eller delvis øremerkes for kjøp av undervisning fra samarbeidende forskere fra Sør.
- En bør videre legge forholdene til rette for at forskere fra Sør kan komme på forskningsopphold ved Universitetet i Tromsø, f.ex. i et halvt til ett år.

6.1.3 Oppfølging av utvekslingsstudenter og -forskere

Arbeid med og for utvekslingsstudenter og utvekslingsforskere – både utenlandske til Tromsø og nordmenn utenlands - krever ekstra oppfølging både administrativt og faglig. Sør-studenter har naturlig nok ofte spesielle behov for assistanse i en kultur som er mer fremmed for dem enn for europeiske studenter.

Tiltak

- Fakultetene bør etablere egne stillinger eller justere arbeidsbeskrivelsen for enkelte stillinger for å ivareta nødvendige administrative støttefunksjoner for Sør-studenter og -forskere. Minimum en halv stilling anses nødvendig for å ivareta denne funksjonen i hvert fakultetssekretariat.
- Fakultetenes engasjement må komme i tillegg til de administrative tjenestene som finnes i sentraladministrasjonen

6.2 Studentrettede tiltak

Studentene er morgendagens forskere. I en globalisert verden er satsing på studenter en direkte satsing på utviklingsforskning. Studenter er også framtidens samfunnsbyggere som vil bringe sin teoretiske og metodekritiske utdanning med inn i yrkeslivet. Det er universitetets oppgave å bidra til at holdninger om samarbeid, likeverd og respekt på denne måten får grobunn hos både utenlandske og norske studenter, som et godt grunnlag for utvikling.

6.2.1 Økt studentutveksling – knyttet til aktive samarbeidsprogram

Norge har i dag flere programmer for studentutveksling. Noen av disse støtter studier i Norge for Sør-studenter, mens andre støtter studentutveksling innen Europa. Det er ingen større programmer som fokuserer på gjensidig studentutveksling mellom Norge og Sør. SEMUTs styre har på vegne av universitetet fordelt strategimidler innen SEMUTs arbeidsområde og en har her prioritert støtte til studenter på hovedfagsnivå.

Et nytt moment her er 'Det nye fredskorpset' som er under etablering og som spesielt fokuserer på bygging av partnerskap og på gjensidig utveksling. Studenter har vanligvis ikke kvalifisert til deltagelse i Fredskorpset, men det åpnes til en viss grad i de nye statuttene for studenter 'i en avsluttende fase'.

Tiltak

- Det er en spesiell utfordring for universitetet å utvikle studentdeltagelse og utveksling knyttet til aktive samarbeidsprogram innen utviklingsforskning. Dette gjelder særlig gjensidig deltagelse i kurs og utdanningstilbud.
- Universitetet bør etablere partnerskapsordninger for utveksling under 'Det nye Fredskorpset'. Dette må inkludere relevante rutiner for å velge kandidater, etablere samarbeid mellom studentorganisasjonene, og et introduksjonstilbud for utvekslingsstudenter fra Sør i norsk organisasjonskultur og samfunnsliv.
- Fakultetene bør fortsette utviklingen av "skreddersydde" engelskspråklige Masterprogram som en er i gang med ved flere fakulteter. Det er svært viktig at det legges til rette for at også norske studenter kan velge disse studietilbudene. En forutsetning for økt utveksling er at også Universitet i Tromsø har faglige tilbud som er samkjørt med andre utdanningssystemer.

6.2.2 Utenlandske studenter til Tromsø

Det er i flere sammenhenger uttrykt et ønske om at halvparten av den utenlandske studentmassen ved Universitetet i Tromsø skal komme fra land i Sør. De større programmene for å støtte slik utveksling; NORAD- og 'kvote'-programmene, har en litt ulik profil i utvelgelsen av kandidater, men generelt ønskes det en sterkere fokusering på de norske institusjonenes partnere i Sør.

En større andel Sør-studenter medfører et økt behov for oppfølging på fakultetene. Det er ofte stor forskjell på de behov Sør-studentene som en egen gruppe og innen denne gruppen har, og de behov andre grupper utenlandske studenter har. Dette er forhold mottaksapparatet særlig må forholde seg til. Videre vil en i innledende faser, dvs. når det er få studenter med utpreget personifiserte behov, gjerne yte en bedre og mer omfattende 'service' enn det som er naturlig i et mer etablert system. En ser derfor klare fordeler ved å fokusere på denne funksjonen, og at en her kan etablere en særlig profil for Universitetet i Tromsø.

For embetsstudiene blir fordelene med å støtte studenter fra Sør i Sør, ofte framhevet, og dette vil som regel være mer effektivt og kostnadsbesparende. Fordelene med utveksling og mangfold i våre fagmiljøer veier imidlertid tungt på den andre siden, og det vil være en underlig markering fra et norsk universitet at medisin-, farmasi- og psykologistudiene er så godt som stengt for Sør-studenter.

Tiltak

- Med forventet økning av utveksling innen de EU-baserte programmene bør UiTø vurdere å øke totalandelen utenlandsstudenter til 15% i løpet av en femårsperiode. Dette vil gjøre Universitetet i Tromsø til et førende universitet innen internasjonal studentutveksling og være et viktig signal om satsing til bevilgende instanser. Det kan også være en viktig offensiv for Universitetet i en periode da rekrutteringen av norske studenter er i en bølgedal og blir gjenstand for økende konkurranse fra innland og utland.
- Den eksisterende målsettingen om at halvparten av de utenlandske studentene skal komme fra Sør, må beholdes og søkes realisert i løpet av en treårsperiode.
- Fakultetenes mottaks- og støtteapparat for Sør-studenter må trenes og profesjonaliseres for oppgaven. Dette bør gjøres i nært samarbeid med Studentenes Sosialtjeneste ved Studentsamskipnaden og med Internasjonalt Studentkontor i Sentraladministrasjonen.
- Fakultetene bør se oppbyggingen av utdanningstilbud – og særlig utdanningstilbud med en internasjonal målgruppe – i sammenheng med oppbyggingen av internasjonale samarbeidsprogram, og *vice versa*.
- Universitetets embetsstudier bør over en femårsperiode sikte mot at 5% av studentene er utenlandske, rekruttert fra samarbeidsprogrammer innen utvekslingsforskning og altså fra Sør.
- Studenter fra Sør bør særlig rekrutteres på et faglig nivå som tilsvarer hovedfag eller høyere. En innser likevel verdien av en andel Sør-studenter også på lavere studienivå. Ikke minst kan dette være viktig for kvinne deltakelse, da relativt færre kvinner når fram til hovedfagsnivå uten ekstern støtte ved de fleste Sør-universiteter. En del studenter fra Sør bør dermed tas inn på lavere studienivå.
- En Sør-student som gjennomfører Masterkurs og –eksamen bør gis mulighet til å fortsette høyere studier inkludert doktorgradsstudier ved Universitetet i Tromsø, dersom dette er viktig for mulighetene til å få stillinger i hjemlandet.

6.2.3 Norske studenter til Sør

For snart 100 år siden sa den amerikansk-britiske medisinprofessoren William Osler som følger:

"La ungdommen, særlig de som ønsker å bli akademiske lærere, dra utenlands! Hjemme kan du riktignok finne klinikker og laboratorier som er likeså gode som noen i verden. Men i utlandet kan du finne mer enn du leter etter. Du kan lære å skjønne andre bedre, få høyere ideal, ja kanskje litt av en Weltkultur."

Fakultetene bør utvikle en mer bevisst policy for å oppmuntre norske studenter til å ta deler av sin utdanning ved institusjoner i utlandet og ikke minst ved institusjoner i Sør. Samarbeidsprogrammene med institusjoner i Sør må være spesielt aktive i dette arbeidet. Dette er viktig for å oppnå gjensidighet i samarbeidet, og det er viktig for norske studenter å erfare at de faktisk

kan hente verdifull lærdom ved universiteter i Sør. Et viktig poeng er at studenter som tar deler av sitt studium i Sør må tilbys økonomiske støtteordninger på linje med andre utvekslingsordninger.

Vi tror at en satsing av denne typen vil føre til sterkt økende interesse for å studere ved UiTø blant norske ungdommer. Som et eksempel kan det nevnes at et møte om denne typen internasjonalisering i Fiskerifaglig forum ved NFH i mars i år samlet over 100 deltakere.

Tiltak

- I løpet av en treårsperiode bør man oppnå at 3 % av studentmassen ved Universitetet i Tromsø til enhver tid er på utvekslingsopphold av minst seks måneders varighet i utlandet, og at en tredel av disse har sitt opphold ved et Sør-universitet.
- Fakultetene ved Universitetet i Tromsø må aktivt tilrettelegge for studentutveksling ved å initiere utvikling av felles studietilbud med samarbeidsinstitusjoner i Sør.
- En firedel av strategimidlene som forvaltes av SEMUTs styre vil bli knyttet til å støtte universitetets studenter deltagelse i studietilbud ved samarbeidsinstitusjoner i Sør.
- Universitetets ledelse må arbeide mot Statens lånekasse, mot NORAD og mot andre aktuelle instanser for å sikre studentfinansiering av studieopphold i Sør som ikke er dårligere enn betingelsene i Erasmusprogrammet.

6.2.4 Studentutveksling og økonomi

Det er ingen tvil om at ambisjoner om så sterk satsing på studentutveksling som anbefalt, vil koste. Det er viktig å ikke tape av syne at dette på sikt kan oppveies av aktive og velfinansierte forskningssamarbeid. Universitetet må satse skikkelig av interne midler på opprustingen, i tillegg til at eksterne midler må skaffes der det er mulig. SEMUTs strategimidler bør økes radikalt dersom noe av studentutvekslingen skal dekkes av slike midler. Som nevnt må det finnes støtteapparat både i Sentraladministrasjonen og på det enkelte fakultet.

Det er også svært viktig å arbeide for at Departementet øker sin nasjonale kvote for opptak av studenter fra Sør. Siden 1995 har UiTø mottatt ca. 30-40 studenter årlig etter disse kvotene. Det må arbeides for bedre finansiering gjennom Statens lånekasse for utdanning.

Tiltak

- Universitetsstyret må legge langsiktige føringer for den økonomiske satsingen en økt studentutveksling vil medføre. Dette bør inkludere stimuleringsordninger for aktive fakulteter og institutter, og de må samtidig være forpliktende for fakultetene.
- Universitetet sentralt og Sentrene må samarbeide om å bedre eksterne økonomiske støtteordninger for studentutveksling med Sør.

6.3 Kvinne- og kjønnsrelaterte tiltak

Erfaring viser at kvinner i stor grad er fraværende eller i beste fall annenrangs aktører i internasjonalt samarbeid, dette ofte til tross for spesielt fokus på kvinneandelagelse. Det er også et faktum at kvinner i de fleste Sør-land har en vanskeligere vei mot høyere utdanning enn menn og at de av denne grunn blir enda mer fraværende.

Kvinne- og kjønnsrelaterte *tiltak* må derfor ikke forveksles med den *tematiske* fokuseringen på kvinneandelagelse og kjønn diskutert i kapittel 4. Det er et klart behov for å øke kvinneandelen blant utviklingsforskerne både i Nord og i Sør, og resultatene fra *NUFU Gender Seminar* viser at kvinneandelagelse fra Sør ofte forutsetter at kvinnelige forskere fra Nord er inkludert i forskningsprosjektene. Universitetet slutter seg derfor til resolusjonene fra *NUFU Gender Seminar*.

Tiltak

- Universitetet i Tromsø vil legge forholdene til rette for økt deltakelse av kvinnelige forskere i utviklingsforskning.
- Fakultetene bør i særlig grad støtte kvinnelig personell som vil involvere seg i planlegging og koordinering av programmer innen utviklingsforskning.
- Universitetet vil også sentralt støtte slike initiativ gjennom midler til frikjøp, administrativ støtte og ved deltagelse i *NUFU-Gender Programme*.

6.4 Sentrale tiltak

Universitetets sentrale faglige organ er viktige for inspirasjon og innspill til fagmiljøenes arbeid og satsing, bl.a. gjennom styringssignaler og i vurdering av ulike stimulerings tiltak av økonomisk og administrativ karakter.

Det er en sentral oppgave for Universitetet i Tromsø å profilere og bygge fagområder der en har spesialkompetanse, og utviklingsforskning er nå blitt ett av disse områdene. Flere nasjonale forskningspolitiske signaler peker på at utviklingsforskning blir et stadig viktigere felt for universitetene, også økonomisk. Betydelige midler kanaliseres gjennom NUFU-program, NFR har egne programmer, og norsk offentlig forvaltning (deriblant UD/NORAD) er avhengig av at kunnskap om utvikling bygges også i Norge.

Forskningsavdelingen og Studieavdelingen - Internasjonalt studentkontor i Sentral-administrasjonen representerer viktige tjenestefunksjoner med et stort potensiale for å inspirere og aktivisere forskere og studenter med interesse for utviklingsforskning. Sentrene, og SEMUT spesielt i forhold til utviklingsforskning, befinner seg i dag i en mellomstilling med et strategisk-faglig mandat og styre, samtidig som en er underlagt Forskningsavdelingen. Dette behandles i et eget kapittel nedenfor. Som en helhet kan funksjonene i forhold til Sør i disse enhetene fortsatt styrkes, aktiveres og gjøres tydeligere. Universitetsstyret og universitetets daglige ledelse følge opp og tilrettelegge for de fakultetsrettede, de studentrettede, og de kvinne- og kjønnsrelaterte tiltakene.

6.4.1 Forskerutveksling

Arbeid som utføres av universitetets forskere i friårene, er et vesentlig bidrag til universitetets aktivitet og profil. Det finnes i dag flere støtteordninger, stipend og virkemidler tilgjengelig med tanke på utenlandsopphold i forbindelse med friår. Det er likevel relativt sjelden at forskere velger forskningsopphold ved institusjoner i Sør i sine friår. Dette skyldes flere faktorer, bl.a. praktisk tilrettelegging, faglig aksept, kommunikasjon og økonomiske rammebetingelser. Blant annet er det et krav for støtte fra forskningsrådet at man er invitert av en faglig "tung" institusjon, helst med "kjente" navn bak invitasjonen, og disse kriteriene kan være vanskelige å oppfylle for et universitet i Sør.

Tiltak

- Universitetet i Tromsø skal sentralt legge til rette for at universitetets forskere kan tilbringe forskningsfriår i Sør, og arbeide for å harmonisere interne og eksterne insentiver og rammebetingelser for dette.
- Universitetet skal også arbeide for å harmonisere interne og eksterne insentiver og rammebetingelser for at forskere fra Sør kan inngå i universitetets utdanningstilbud – eksempelvis i II-stillinger.

6.4.2 Stipendiater innen utviklingsforskning

Universitetet har per i dag definert ett Dr.stipendium innen utviklingsforskning. Rekrutteringen til dette har vært basert på kandidatoppgavens faglige innhold, og ikke på relasjoner til et bestemt fakultet selv om stipendiaten selvfølgelig er tilknyttet ett institutt/fakultet og veileder. Rekruttering er en viktig faktor i strategisk satsing på utviklingsforskning og det er i dag Forskningsutvalget som innstiller til omfordeling av stipendier mellom fagområder.

Tiltak

- Forskningsutvalget bør ved refordeling allokere (minst) ett Dr.stipendium til arbeid innen hvert av de 4 tematiske satsingsområdene for universitetets utviklingsforskning. Disse stipendiene skal i utgangspunktet ikke knyttes til et bestemt fakultet. Men, søkerne skal ha en fakultær tilknytning ved Universitetet i Tromsø og oppgaven skal relatere seg til utviklingsforskning slik det framgår av dette dokumentet. Kandidater skal vurderes av én fler-fakultær faglig komité som nedsettes av Forskningsutvalget.
- Universitetsstyret bør vedta økonomiske insentiver til institutter eller fagmiljøer som er aktive i rekruttering av stipendiater - norske og utenlandske- innen utviklingsforskning

6.4.3 Strategimidler

En svært viktig faktor i satsingen på utviklingsforskning er etablering av muligheter for at interesserte mennesker – studenter, lærere, forskere og administrativt personell – kan virkeliggjøre og realisere sine ideer og tanker. I forhold til dette har universitetet i flere år bevilget strategimidler, der SEMUT styre har stått for vurdering og fordeling. En har i vurderingen ønsket å fordele nær 50% til studentarbeid på hovedfags- eller avsluttende nivå, 30% til Dr.grads og forskningsarbeider og de gjenværende 20% til ulike andre satsinger. En har altså valgt å bidra til toppfinansiering og til realisering av mange mindre tiltak og initiativ, heller enn å benytte disse midlene til få større og sentraliserte satsinger. SEMUTs årsrapport for 1998 inneholder en oversikt over bruken av strategimidler i årene 1992-1998. Det må bemerkes at søknadssummene særlig de siste par årene har utgjort det mangedobbelte av midlene som har kunnet fordeles. Dette er negativt i den forstand at mange støtteverdige tiltak ikke blir støttet, men positivt i den grad det avspeiler økende interesse for samarbeid i Sør.

Midlene har bidratt vesentlig til mobilisering og rekruttering i forhold til universitetets satsinger senere. Det avspeiler også en vilje til å søtte og å satse på faglige initiativ i periferien av universitetets sentrale satsinger og som representerer svært viktige bidrag til det faglige mangfold som må være grunnlaget for universitetets sentrale arbeid.

Tiltak

- Universitetet i Tromsø opprettholder ordningen med å støtte initiativ for utviklingsforskning med strategimidler.
- Satsing på økt studentutveksling kan støttes gjennom strategimidler, men økte bevilgninger er en forutsetning for dette.
- Det kan vurderes å utvide dagens praksis til å inkludere vurdering av universitetets større og sentraliserte satsinger innen utviklingsforskning, men dette vil også forutsette økte bevilgninger.

6.4.4 Etterutdanning – studietilbud til næringsliv og offentlig forvaltning

Med grunnlag i Etter- og videreutdanningsreformen og i universitetets strategiplan arbeider flere av universitetets fagmiljøer med å utvikle relevante utdanningstilbud. Vi må her særlig legge vekt på at:

'resultatene av de investeringene som gjøres innen høyskoler og universiteter, ikke må bli innenfor institusjonenes vegger, men spres ut til næringsliv og samfunnet i sin helhet' (Grete Knutsen, Stortingets møte 15. oktober 1998).

Etterutdanning kan formuleres på flere måter i forhold til hvilke målgrupper en sikter på. Dette gjelder både med tanke på faglig nivå, praktisk-teoretisk tilnærming og politisk-faglig prioritering.

I forhold til utviklingsforskning legges det her vekt på definisjonen av utvikling i kap.2. Det bør altså satses særlig på etterutdanning som er relevant for 'hele befolkningen' – 'alle individer'. Utdanningstilbud er tidligere diskutert for de tematiske satsingsområdene for

utviklingsforskning (kap. 4). Oppbygging av etterutdanningstilbud er ressurskrevende, men en kan på den andre siden forvente noe inntjening i forhold til den målgruppen som velges. Enkelte etterutdanningstilbud ved andre universiteter har en ikke uvesentlig deltagerfinansiering.

Etablering av et sommeruniversitet kan også være et viktig tiltak for å styrke det internasjonale samarbeidet og øke rekruttering av utenlandske studenter.

Tiltak

- Universitetet i Tromsø bør tilrettelegge sentralt for utvikling av etterutdannings-tilbud innen periferistudier, og innen temaet urfolk, minoritetsspørsmål og studier av undertrykte folkegrupper. Eksempler fra Sør-relasjoner vil være en naturlig del av undervisningsopplegget. Målgruppen bør være internasjonal, kanskje primært nordisk, innen offentlig og politisk sektor samt handels og samarbeidspartnere.

6.4.5 Administrativ støtte

I universitetets selvevaluering uttrykkes et klart behov for administrativ-faglig støtte i søknads-, utviklings- og oppstartingsfasen av forsknings og samarbeidsprogram. Slik støtte gis til en viss grad av sentrale enheter i dag. Dette er likevel et felt som i økende grad kan utnyttes til å samkjøre universitetets ulike disipliner og fagområder til målrettet innsats slik at universitetet i større grad kan framstå som en helhetlig og konkurransedyktig partner i forsknings- og utdanningssamarbeid, både nasjonalt og internasjonalt.

Tiltak

- Universitetet i Tromsø vil styrke den administrativt-faglige støttefunksjonen for program- og samarbeidsutvikling innen utviklingsforskning som i dag ligger i Forskningsavdelingen.
- Særlige mål for denne støtten vil være finansieringsmuligheter under NFR, SIU/NUFU og EU, men også andre internasjonalt rettede programmer.

6.5 Sentrene og SEMUT: Betydning for aktivitet, profilering og økonomi

Universitetets sentre ble etablert for å profilere særskilte flerfaglige satsingsområder. Til forskjell fra sentre ved de andre norske universitetene ble disse bemannet med en liten administrativ stab og med et formål om at alt faglig arbeid generert ved sentrene skulle utføres ved universitetets fakulteter og institutter. Dette er også gjennomført i praksis.

Senter for miljø- og utviklingsstudier (SEMUT) har i stor grad – i forhold til tilgjengelig kapasitet – arbeidet innen de fleste av de sentrale tiltaksfeltene nevnt ovenfor. Særlig har en i den senere tid støttet utvikling av programmer og søknader, samt bidratt til institusjonell oppfølging og kvalitetssikring i forhold til NUFU-program. SEMUT har et styre med fagrepresentanter oppnevnt av fakultetene, og dette har styrket senterets innsikt i og tilknytning til de ulike fagmiljøene. *Det er viktig å presisere at SEMUT har vært en aktiv medspiller i innhenting av adskillige forskningsmillioner til utviklingsforskningsprosjekter ved universitetet. Det har vært enkelt for interesserte forskere å henvende seg til og få praktisk hjelp fra SEMUT.*

I praksis har SEMUTs sentrale stab ofte vært involvert i de mer praktiske deler av søknadsutforming, selv om alle søknader står for instituttenes og fakultetenes egen regning. Mer omfattende programssøknader vil belaste den enkelte forsker så sterkt at et samarbeide er nødvendig – og dette er gjennomført for de fleste programsamarbeid vi nå ser. Fra fagsiden er det uttrykt stor tilfredshet for denne typen service fra SEMUTs side.

Samtidig har Internasjonalt studentkontor i Studieavdelingen arbeidet i forhold til studenter og studentutveksling. En erfarer likevel at SEMUTs arbeid i økende grad har fokusert på studenter og rekruttering i en faglig sammenheng, samtidig som Internasjonalt studentkontor er gitt en høyere profil i forhold til faglig internasjonalisering. Til sammenligning er den administrativt-faglige støtten ved Universitetet i Oslo organisert i form av en egen Seksjon for internasjonale

programmer. Denne seksjonen har 12-14 ansatte hvorav fire er øremerket samarbeid med Sør. Det arbeides for tiden med en gjennomgang av sentrenes mandater (Universitetsstyrets sak S 44/99) og det bør i denne sammenhengen diskuteres hvordan utdanningssiden og forskningssiden i Sør-sammenheng best kan koordineres. Det som er viktig i denne sammenhengen er at en etablerer ordninger som fungerer. SEMUT har ansvar for å samarbeide fleksibelt og i nær kontakt med øvrige relevante aktører i fagmiljøene.

En anser at sentrenes arbeid har vært verdifullt og nyttig i forhold til å oppnå ekstern prosjektfinansiering og til å profilere internasjonalt samarbeid. I EU-sammenheng er det velkjent at profesjonelle lobbyister kan være svært nyttige når det gjelder å holde seg orientert om og kjenne søknadskanalerne til resurssene, både i forskningssammenheng og ellers. Det er allerede presisert at utviklingsforskning vil bli et økonomisk viktig felt for universitetene i tiden framover. Sentrene kan forholdsvis lett samle flerfaglig informasjon i forhold til myndigheter og forskningsprogrammer, og de kan i mange tilfelle fungere godt som pådrivere, inspiratorer og hjelpere for enkeltforskere.

Tiltak

- Universitetet i Tromsø må opprettholde en sentral enhet med formål å arbeide kreativt og flerfaglig i forhold til fagmiljøene innen utviklingsforskning. SEMUT har hatt dette som mandat, og har oppnådd gode resultater, også økonomisk. Det er derfor naturlig at SEMUT beholder denne rollen. Det kan på et senere tidspunkt vurderes å opprette en Avdeling for internasjonalt samarbeid, ledet av en direktør, men først etter en mer omfattende gjennomgang av universitetets internasjonale engasjement. Også innen en slik framtidig avdeling må det finnes spesialkompetanse og mandat for arbeid spesielt mot Sør, og med vilje og kapasitet til "klientrettet" arbeid mot Universitetets utviklingsforskere.
- Det samme resonnementet kan gjøres gjeldene i forhold til Nordkalottarbeid, Kvinnerettet arbeid og Samiske studier – for Styret i SEMUT framstår altså dagens fire sentre som velbegrunnet, med mandat og potensiale for viktige spesialoppgaver.
- Den sentrale enheten for utviklingsforskning vil blant annet være et verktøy og en informasjonskanal for universitetets profilering på området, dette også i forhold til nasjonal og internasjonal policy-utvikling.
- Enheten vil videre ivareta visse administrativt-faglige støttefunksjoner overfor fagmiljøene – dette spesielt i forhold til søknadsutvikling og oppstartingsfasen av programmer.
- Nærhet til universitetets fagmiljøer og studenter er av sentral betydning i dette arbeidet. Enheten må derfor ledes av et faglig ansvarlig organ (eksempelvis SEMUTs styre per i dag), samt gis direkte virkemidler (strategimidler) til realisering av ideer og tiltak hos universitetets studenter og forskere.
- Der bør vurderes å knytte to-tre av universitetets forskere til denne enheten på en åremålsbasis – uten at de derved flyttes fra sine fagmiljøer, med særlig oppgave å initiere nye og flerfaglige programmer.

VEDLEGG til ”Utviklingsforskning ved Universitetet i Tromsø - utkast til politikk ”

Oversikt over aktuelle SØR-prosjekter og samarbeidskontakter ved de enkelte fakultetene ved UiTø, april 2000 (til uttalelsens pkt. 3)

Det humanistiske fakultet (Hum-fak)

Fakultetet har i alt 12 institutter, de fleste mindre enn det som er vanlig på andre fakulteter. Merparten består av språkfag (med komponenter i språk, litteratur og kulturkunnskap); i tillegg kommer de tverrkulturelle og metodisk-rettede fagene allmenn litteraturvitenskap, dokumentasjonsvitenskap (med biblioteksstudier), og kunsthistorie. De fleste fagene har stort men for det meste urealisert potensiale innenfor utviklingsforskning i bred forstand. Det praktiske arbeidet fakultetet har bedrevet i mange år overfor kultur i Barentsområdet, inkl. Nord-Norge, gir en del ellers lite benyttet kompetanse i utviklingsforskning og muligheter for samarbeid med forsknings- og utdannelseinstitusjoner i Sør. Et mulig skifte i utviklingsforskningen i retning av mere symbolske og kulturelle problemstillinger vil gjøre behovet for humanistisk kompetanse enda mer presserende.

Mest etablert innenfor dette feltet er nok Institutt for samisk, med dens kompetanse som fag i urbefolkningsspørsmål og med konkrete samarbeidsprosjekt i Botswana og i Nicaragua som del av prosjekter i SEMUT-regi. Det finnes på fakultet ellers en del spesialkompetanse i 1) språk i Sør, 2) litteratur og kunst utfra urbefolkningsperspektiv, og 3) postkolonialistisk teori og engelsk/fransk-språklig litteratur i Sør. Fakultetsansatte må forholde seg lite til studenter fra Sør, med unntak av på to særområder i undervisningen: 1) norsk for utlendinger, og 2) M.Phil-programmet på lingvistikk.

Samarbeid om utviklingsforskning har ikke vært tatt opp som tema ved fakultetet før. En mulig grunn til dette er det individuelle preget til de fleste forskningsprosjekter på Hum-fak. Denne forskningskulturen – som fordrer/tillater mye selvstendighet – gjør også at interessen for utviklingsspørsmål kan finnes blant hovedfagsstudenter der det ikke finnes blant de ansatte. Muligens vil kartleggingen som danner grunnlaget for denne rapporten føre til økt bevissthet og intern samarbeid i feltet. Blant andre forslag som har kommet under arbeidet er: opprettelse av Masters-program i litteratur og dannelsen av interne utviklingsrettede nettverk som også tar hensyn til fakultetets arbeid i forhold Russland og urbefolkninger. Dessuten er samarbeid i feltet humaniora & informatikk en utfordring til språkforskere og dokumentasjonsvitere; dokumentasjonsvitenskap har allerede gjort en del arbeid i samarbeid med Ngaoundéré-Anthropos-programmet.

1. Urbefolkningsspørsmål (1.aman. Harald Gaski, Inst. for samisk)

Har tidligere vært involvert i Basarwa Research Program i Botswana. Er nå med i et NUFU-finansiert samarbeidsprosjekt med URACCAN-universitetet i Nicaragua. Prosjektet, som nå er i startfasen, går over tre år (i første omgang), og heter (foreløpig) *Cultural revitalization and resource management with the Rama Indian community in Nicaragua*. Institutt for samisk er også involvert i samarbeidet om å opprette et Masters-program i urbefolkningsstudier.

2. lingvistikk og litteratur (1.aman. Aboubakar Ouattara, Inst. for fransk)

Har vært i kontakt med akademikere på Elfenbenskysten angående mulige framtidige samarbeidsavtaler og studentutveksling med UiTø.

3. *Språkbeskrivelse: Zina (Fulbright-prof. David Odden, Prof. Anders Holmberg, 1.aman. Ove Lorentz, Inst. for lingvistikk)*

Instituttet har startet et prosjekt som går ut på å beskrive det hittil ukjente språket Zina fra den nordlige delen av Kamerun. Arbeidet skjer i form av et hovedfagskurs der studentene skal med hjelp av en informant (en student ved UiTø som taler Zina) beskrive deler av språkets fonologi, syntaks, leksikon osv. Det er meningen at prosjektet skal resultere i en samling artikler.

4. *Lingvistikk: Afrikaans (Prof. Knut Tarald Taraldsen, Inst. for lingvistikk)*

For tiden i forskningstermin ved University of Cape Town, Sør Afrika.

5. *Urbefolkning, kultur og politikk (1.aman. Geir Grenersen, Inst. for dokumentasjonsvitenskap)*

Omarbeider for tiden dr.gradsavhandlingen “Kulturell gjenreisning i et markesamisk kjerneområde - i spenningsfeltet mellom forskning, politikk og folkelig selvforståelse”, med både teoretiske problemstilling med global applikasjonsverdi og særlig fokus på urbefolkning.

6. *Postkoloniale vinklinger på kunsthistorie (nylig doktorert Eli Høydalsnes, 1.aman. Lena Liepe, Inst. for kunsthistorie)*

Eli Høydalsnes har arbeidet med postkolonial problematikk i forhold til samisk kunst i sin avhandling; Lena Liepe begynner å orientere seg mot postkolonialistisk teori i sitt arbeid med historisk tolkning av bilder.

7. *Urbefolkningspråk, urbefolkningsteori, språkpolitikk (amanuensis Trond Trosterud, Inst. for finsk)*

Morfologiske aspekt ved mordvinske, samojediske og ugriske språk. Arbeid av stor applikasjonsverdi i Sør med leksikografi, med språkleg tilpassing av operativsystemer til nye språk og med språkteknologi (arbeidet omhandler sørsamisk, men det kan i prinsippet overføres til andre språk). Planer for Humfak om forskningsamarbeid som kan hindre språkdød (skrivning av referansegrammatikkar, dokumentasjon). Nettverk & samarbeid med forskere på nord-russiske kulturer (Herzen support program). Se også <http://www.hum.uit.no/a/trond/>.

8. *Postkolonial litteratur & feminisme, kvinneforskning (Prof. Gerd Bjørhovde, Inst. for engelsk)*

Mellomfags- og hovedfagskurser om postkolonial litteratur og om fiksjon, feminisme og postkolonialisme (med tekster bl.a. fra India, Afrika og Karibien) – også med spesiell fokus på urbefolkningsvinklinger. Veiledning av hovedoppgaver med fokus på slike spørsmål (bl.a. afrikansk litteratur). Det samarbeidet med forskere i Sør som kom til under arbeidet med å lage Women’s Worlds-konferansen ble forsterket av “etterpå”-konferansen for deltakere fra Sør i NUFU-regi, og fortsetter i forbindelse med arrangering av neste Women’s Worlds-konferanse, i Uganda.

9. *Postkolonialistisk teori, postkolonial litteratur, nasjonsteori (1.aman. Johan Schimanski, Inst. for Alm. Litteraturvitenskap)*

Forskning i minoritetslitteratur og feltet nasjon & litteratur har nødvendiggjort arbeid med postkolonialistisk teori og praksis. Produktet av dette arbeidet så langt har vært mellom- og hovedfagskurs i postkolonial litteratur (afrikansk, indisk, karibisk), veiledning på hovedoppgaver med postkolonialistiske vinklinger på samisk og russisk litteratur, og konferanseinnlegg og artikler om postkolonial litteratur og postkolonialisme.

10. Urbefolknings- og postkolonial litteratur (1.aman. Laura Castor, Inst. for engelsk)

Nordamerikansk indianerlitteratur med særlig vekt på muntlige tradisjoner i forbindelse med skriftlige sjanger (særlig makt/kunnskap-problematikken). Konferanseinnlegg/artikler om temaet. Mellomfagskurs om Native American literature hvor postkolonial problematikk var et nøkkelbegrep.

11. Dokumentasjonsenteroppbygging (prof. Niels Windfeld Lund, Inst. for dokumentasjonsvitenskap)

I samarbeid med Anthropos-projektet ved Lisbet Hortedahl, har Lund og instituttet vært involvert i 96-97 med å utarbeide planer for et dokumentasjonssenter (CRED) i Ngaoundéré i Nord-Kamerun, som skal være et kombinert arkiv, museum og bibliotek. Det skal også utvikles et bibliotek i forbindelse med forskerskolen ved Ngaoundéré universitet. Et videre prosjekt kan dreie seg om digitalisering av alle de etnografiske samlinger som finnes rundt i verden og "tilbakeføre" dem til Kamerun og gjøre dem tilgjengelige for den befolkning, hvis forfedre og formødre har skapt kulturminnene. Instituttet er innstilt på videre samarbeid om disse prosjektene.

Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet (MNF)

Fakultetet har seks institutter: Institutt for biologi, Institutt for informatikk, Institutt for fysikk, Institutt for geologi, Institutt for kjemi og Institutt for matematikk og statistikk. Fakultetet har ingen samlet plan eller strategi for Sør-nord-kontakter, men har likevel hatt en relativt stor andel av Universitetets kvotestudenter. Institutt for biologi har tre engelskspråklige mastergradsprogrammer innen økologi, plantefysiologi og mikrobiologi. Institutt for fysikk har ett masterprogram innen kosmisk geofysikk og Institutt for kjemi søker om godkjenning av et nytt engelskspråklig program. Den generelle erfaringen ved fakultetet med kvotestudenter er at de er usedvanlig motivert for studiene og at de er en verdifull resurs i fagmiljøene. Institutt for biologi har i en årrekke hatt forskningssamarbeid med partnere i sør og Institutt for kjemi har nylig opprettet et samarbeid med universitetet i Addis Abbeba.

1. Biodiversity Conservation and the Maintenance of Pastoralism in Western Tibet. Research and training in environmental sciences.(Dr. Joe Fox, IB)

Dette er et tverrfaglig prosjekt i samarbeid med SV-fakultetet (Prof. Per Mathisen). Et av hovedmålene er å bruke forskningsresultatene til hjelp i utviklingen av en administrasjonsplan for det største naturreservatet i Tibet. Utviklingen av reservatet får store konsekvenser for menneskene som bor i område, og styresmaktene i Tibet har spesielt bedt og utviklingshjelp i forbindelse med prosjektet. Prosjektet finansieres gjennom Nettverk for universitetssamarbeid Tibet-Norge.

2. Institutional Cooperation between the Wildlife Institute of India (WII) and the University of Tromsø (Dr. Joe Fox, IB)

Samarbeide består i både en oppgradering av fasiliteter ved WII og forskning om samspill mellom husdyrhold og bevaring av biologisk mangfold i Himalaya regionen i India. Av politiske grunner er støtte til bilaterale prosjekter med India stoppet, men med begrensede midler fra Earthwatch Institute arbeider en mastergradstudent ved IB innen programmet.

3. Conservation and development related research in the Annapurna region of Nepal (Dr. Joe Fox, IB)

Dette er et uformelt samarbeid med en tidligere kvotestudent. For tiden arbeider en mastergradstudent på prosjektet.

4. *Diversity studies and use of indigenous cowpea bradyrhizobia to improve crop production in Africa (Dr. Mette M. Svenning og Bjørn Solheim, IB)*

Prosjektet inngår i en samarbeidsavtale mellom University of Ghana, Legon og Universitetet i Tromsø. Et stort biologisk materiale er innsamlet fra forskjellige økologiske soner i Ghana og utprøves under kontrollerte betingelser i Klimalaboratoriet i Tromsø. Materialet beskrives både fenotypisk og genotypisk. En doktorgradstudent og to mastergradstudenter, alle fra Ghana, arbeider med sine forskningsoppgaver innen prosjektet. Prosjektet har hatt noe støtte fra NUFU og SEMUT.

5. *Forskning- og undervisningssamarbeid innen naturstoffkjemi/farmakologi med University of Addis Abbeba (Prof. Rolf Carlson, IK)*

Det medisinske fakultet (MedFak)

Fakultetet har fire institutter: Institutt for Klinisk Medisin IKM, Institutt for Medisinsk Biologi IMB, Institutt for Samfunnsmedisin ISM og Institutt for farmasi IF. Situasjonen på fakultetet er preget av tallrike *ad hoc*-pregede Sør-nord-kontakter som omfatter både forskningssamarbeid og studentutveksling. Fakultetet har ingen tyngre prosjekter som er finansiert av de mest sentrale instansene så som NUFU eller de mest aktuelle NFR-programmene. Begge de to studieområdene ved fakultetet er embetsstudier, og dette gjør at Sør-studenter har vært omtrent fraværende til nå. Pga tidligere samarbeid på helsesektoren mellom Botswana og Norge, har fakultetet har sluttet seg til en samarbeidsavtale med Botswana om opptak av enkelte medisinerstudenter i årene som kommer. Denne avtalen er imidlertid ikke knyttet til noe annet aktuelt samarbeid.

Det er på fakultetet nylig etablert en mailing-liste for Sør-nord-interesserte med betydelig oppslutning. Listen er også koblet til SEMUTs mailing-liste. Diskusjoner med fakultetets ledelse og aktuelle forskere har vist uttalt vilje til å organisere Sør-nord-samarbeidet bedre i framtiden, inkludert en profesjonalisering av fakultetets satsing. Det er et uttalt ønske om at framtidig student- og forskerutveksling kan knyttes til aktuelle samarbeidsprosjekter. Hvorvidt man skal satse utelukkende på korttidsutveksling av et halvt til to års varighet, eller også ta opp en viss andel Sør-studenter på embetsstudiet, diskuteres.

For medisin er det også spesielt at flere former for forskningssamarbeid kan og bør knyttes opp mot kliniske nettverk som ikke har direkte tilhørighet på universitetet. Slike nettverkskontakter, lokalt for eksempel mot RiTø og internasjonalt mot forskjellige kliniske miljøer, er svært viktige og bør avgjort regnes med i fakultetets forskningspolitikk mot Sør.

Nedenfor nevnes kort noen aktuelle samarbeidskontakter som kan tenkes videreutviklet:

1. *Menneskerettigheter, følger av tortur (Prof. Jørgen Cohn, IKM):*

Har siden 1976 undersøkt politiske flyktninger/asylsøkere med tanke på følger etter tortur, såvel fysiske som seksuelle. Han har etablert et spesielt undervisningsprogram ved Universitetet i Tromsø: Programmet er beregnet for studerende i medisin, farmasi, psykologi, pedagogikk og jura samt kunsthistorie. Kontakter ved Universiteter i Russland (Arkangelsk, Murmansk og Petrozavodsk), Litauen (Kaunas) og India (Trivandrum, Kerala).

2. *Inneklima, folkehelseutdanning (Førsteaman Bjørn Straume, ISM):*

Indoor Air Pollution-prosjektet er et internasjonalt samarbeidsprosjekt med utgangspunkt i WHO-arbeid og nå med Liverpool, Berkeley og Emory universitetene som hovedaktører. Kontakt med delValle-universitetet i Guatemala som kan åpne for MPH-program i folkehelse.

3. Nettverk for åpne, demokratiske samtaleformer i praktisk, klinisk psykiatri (Prof. Tom Andersen, ISM):

Siden slutten 1970 årene er slike nettverk blitt utviklet på Nordkalotten og andre deler av verden. Felles for alle nettverk er 'åpne, demokratiske samtaleformer i praktisk, klinisk arbeid og i forskningsarbeid'. Det er utviklet nye former for å møte psykotiske kriser uten tunge medikamenter og innleggelse i psykiatriske sykehus, det har utviklet åpne samtaleformer i utredningsarbeid av barnevernssaker, det utvikles bruk av fysioterapi og kunstneriske uttrykksformer i psykoterapi. Kontakt med grupper i Baltikum, Arkhangelsk, flere Latinamerikanske land og Sør-Afrika.

4. Infeksjonssykdommer og antibiotikaresistens (Prof. Ørjan Olsvik, IMB, prof Trond Flægstad, IKM):

Infeksjonssykdommer og reduserte muligheter for behandling av disse grunnet antibiotikaresistens er en vesentlig årsak til morbiditet og mortalitet i den 3. verden. Samarbeide med et undervisningssykehus i Harare, Zimbabwe.

5. Gen-økologi, biologisk mangfold, genmodifiserte organismer/vaksiner (Prof Terje Traavik, IMB)

Internasjonalt nettverk med kontakter i Afrika og Asia.

6. Helseplanlegging, folkehelse (Prof. Toralf Hasvold, ISM)

Kontakter i Malawi, Botswana, men i første rekke i Kaukasus (Georgia, Armenia) hvor han har vært WHO-lege i to år. Leder dessuten koordineringsgruppen Univ. i Tromsø / Regionsykehuset i Tromsø for alle helseprosjekter knyttet til Barentssamarbeidet. Flere forskere ved fakultetet (prof. Eiliv Lund, prof. Anders Forsdahl, stip. Øyvind Odland, stip. Tone Smith-Sivertsen og flere andre) er involvert i samarbeidsprosjekter av betydelig omfang.

7. Mineskadeprosjektet (Prof. Mads Gilbert og Kirurg Hans Husum, RiTØ):

Et senter er i nov –99 åpnet på Regionsykehuset i Tromsø, i samarbeid med Univ. i Tromsø, UD, Trauma Care Foundation og WHO. Driver lokal opplæring i førstehjelp ved mineskader i flere land i Asia og Afrika.

8. Enkel kataraktkirurgi (Stip. Torkel Snellingen, ISM/IKM):

Har fullført forskningsprosjekt i Nepal, India og Bangladesh, arbeidet er innlevert til doktorgradsvurdering.

9. Database over HIV-tilfelle, som grunnlag for forebyggende virksomhet (Førsteaman. Knut Fylkesnes, ISM):

Har hatt ca. 3-årig engasjement i Zambia, fortsatt kontakter dit.

Det Samfunnsvitenskapelige fakultet (SV-Fak)

Fakultetet har ni institutt. Det er fire større NUFU finansierte forskingsprogram, alle er tverrfaglige. Det er et Master Degree program i Visuell Antropologi med studenter fra sør. Flere andre institutt arbeider nå med planer for en visuell komponent i i studietilbudet i tilknytning til visuell antropologi.

Siden 1997 har fakultetet en nord-sør konsulent i halv stilling. I 1999 ble det tatt initiativ til en seminarrekke om nord-sør samarbeid med deltakelse også fra andre fakultet.

1. *Maya Competence Building. (MCB). – Guatemalaprojektet (Førstekonsulent Jens Revold, NUFU og prof. Georges Midré, sosiologi, SV-Fak, ledere, sammen med Lic. Cristel Ruiz Bode, Instituto de Estudios Interetnicos, Guatemala).*

MCB er et samarbeidsprosjekt mellom San Carlos universitetet, Guatemala og Universitetet i Tromsø. Det er finansiert ved NUFU midler og har i første omgang en varighet på fire år. Etter noen problemer i oppstarten kom arbeidet i gang 1999.

Prosjektets hovedformål er å bidra til at studenter med Mayabakgrunn tar høyere utdanning. Det er bevilget penger til en rekke stipender. I 1999 var det en doktorgradsstudent, to mastergradsstudenter og 9 studenter på licenciatura i programmet. De hadde alle egne forskningsprosjekter, eller deltok i slike sammen med guatemalanske og/eller norske forskere. På norsk side deltok i 1999 forskere med bakgrunn i historie, sosialantropologi og sosiologi. I inneværende år vil også en geograf, to psykologer delta fra UiTø. Det arbeides også med norsk studentdeltakelse og det er foreløpig rekruttert to hovedfagsstudenter til nettverket. Siden det fra guatemalansk side er stor interesse for visuell antropologi vil det bli bygget institusjonelle bånd mellom VA-miljøet ved SV-fakultetet og MCB. Det er allerede etablert forbindelser mellom samiske interesser og MCB. Denne siden ved programmet vil bli forsterket.

Under Guatemalaprojektet er følgende tre enkeltprosjekter med deltakere fra UiTø:

- 1.1 *Byråkratiske elitors og lokale helsearbeideres syn på fattigdommens årsaker og løsningsmuligheter. (Prof. Georges Midré, sosiologi UiTø og Sergio Flores, San Carlos universitetet)*

På grunnlag av kvalitative intervjuer tar prosjektet sikte på å rekonstruere hvilke begreper, verdier og metaforer som kommer til uttrykk i intervjuene. Studentene Aroldo Camposeco og Victor Hugo Cam San er tilknyttet prosjektet.

- 1.2 *Utviklingen av en panmaya identitet blant q'eqchi'-indianerne. (Førsteaman. Jon Schackt, sosialantropologi)*

Sammen med en historiker ved Institutt for interetniske studier ved San Carlos universitetet forfatter Schackt en bok om utviklingen av mayaenes identitet, «Fra indianer til Maya». Hovedfagsstudenter fra Norge og Guatemala skal bidra.

- 1.3 *Hvordan Maya organisasjoner har deltatt i utviklingen av den internasjonale urfolksbevegelsen Prof. Henry Minde, historie*

To tidligere samarbeidspersoner ved San Carlos universitetet er pga indre forhold ved universitetet blitt trukket ut av samarbeidet.

2. *Ngaoundéré-Anthropos programmet (Prof. Lisbet Holtedahl, sosialantropologi, leder)*

Programmet er et samarbeid mellom Universitetet i Tromsø og Ngaoundéré Universitetet, i Nord-Kamerun. Programmet er støttet av NUFU siden 1992. Prosjektets formål er å fremme forskning og kompetanse utvikling ved Ngaoundéré universitetet, ved å tilby og å støtte doktorgradsutdanning, til hovedfagsstudenter, samt til BA-level for kvinnelige studenter for å øke rekrutteringen blant kvinnelige studenter. Som en del av programmet inngår også etableringen av et dokumentasjons- og ressurscenter (CRED) i Ngaoundéré.

Prosjektet har som profil å utvikle et nært samarbeid mellom universitet og samfunn i forskningen, ettersom det nyetablerte universitetet skal gi utdanning i en landsdel som tidligere har hatt liten mulighet til akademisk utdanning. Under Ngaoundéré-Anthropos programmet er følgende enkeltprosjekter med deltakere fra UiTø:

2.1 Moderniseringsprosesser i Ngaoundéré (Prof. Lisbet Holtedahl, sammen med Mahmoudou Djingui, dr.grad-student, sosialantropologi) .

Holtedahl arbeider som en del av dette med en dokumentarfilm om en industrieier i Nord-Kamerun med titelen "Et slott i Afrika".

2.2 Gender, Fishery and Village Development in Mbakaou, Cameroon (Førsteaman. Siri Gerrard, Institutt for planlegging)

Sammen med Djonwe Gaston, Kamerun har Gerrard nylig startet et nytt prosjekt om fisk og ressursforvaltning i det samme området.

2.3 Etablering av et dokumentasjons- og ressurscenter (CRED) i Ngaoundere (Førstekonsulent Kåre Lode, SV-Fak, Lisbet Holtedahl, Siri Gerrard og kollegaer ved Ngaoundéré universitet).

Senteret har fått tilbud fra private givere om bl.a. et omfattende visuelt materiale. Filmaktiviteter vil stå sentralt ved senteret.

2.4 Bilder fra Adamaouaprovinsen fra tidsrommet 1928-1960. (Kåre Lode)

Lode er koordinator for et prosjekt som går ut på overføring av 2000 bilder fra bildearkivet ved Misjonshøgskolen i Stavanger til Kamerun. Bildene er lagt inn på CD-rom. Arbeidet med å etablere en database med informasjon om hvert bilde er snart ferdig.

2.5 Samarbeidsprosjektet «Kjønn, kunnskap, utvikling: Gourma (Mali), Adamaoua (Kamerun), Finnmark (Norge)» (Holtedahl, Gerrard og Lode leder dette)

Prosjektet er finansiert av Det norske utenriksdepartement.

2.6 Internasjonalt nettverk

Med utgangspunkt i Ngaoundéré-Antropos prosjektet er det utviklet et internasjonalt nettverk som omfatter forskere i Norge, Frankrike, Nederland, Storbritannia, Kamerun, Nigeria og Mali. Kulturministeren i Kamerun har involvert seg aktivt i Anthropolosprogrammets aktiviteter og har lovet økonomisk støtte til realiseringen av CRED. Direktør for fransk bistand, François Nicoullaud har lenge vært en sentral støtte for utviklingen av film i internasjonal sammenheng. I den sammenheng kommer han til Tromsø i juni 2000 sammen med Norges Spesialrådgiver for bistand, Tanja Storm.

Ngaoundéré-Anthropos programmet har også knyttet til seg flere hovedfags- og doktogradstudenter ved UiTø, fra andre universitet i Norge, Kamerun og andre land i Afrika og Europa. De arbeider blant annet innen demokratisering i Afrika, ungdomskultur, fiskeri, lokalkunnskap. Visuell antropologi er et viktig element i flere av deres prosjekter.

3. Visuell Antropologi (Prof. Lisbet Holtedahl, sosialantropologi)

Som en direkte følge av institusjonssamarbeid mellom Universitetene i Tromsø og Ngaoundéré ble faget visuell antropologi, som gir Master Degree opprettet ved UiTø høsten 1998 med finansiering fra UD. Det er nå ni studenter fra sør, av disse er fem fra Kamerun. Samarbeidsuniversitetet i Kamerun har gjort formelt vedtak om å opprette et institutt i sosialantropologi, det vil bli tilpasset visuell antropologi pga samarbeidet med Tromsø.

4. *Arkeologiprosjekt (Prof. Reidar Bertelsen, arkeologi)*

Bertelsen planlegger et prosjekt i arkeologi i Kamerun. I tillegg til nært samarbeid med Ngaoundéré-Anthropos har han utviklet et eget nettverk med forskere fra Ngaoundéré universitetet. Både kamerunske og norske doktorgradsstudenter skal knyttes til prosjektet.

5. *University of Botswana and the University of Tromsø Collaborative Programme for San/Basarwa research (Professor Sidsel Saugestad, sosialantropologi, koordinator)*

Samarbeidsprogrammet mellom Universitetet i Tromsø og Universitetet i Botswana startet opp i 1996. Programmets formål er å fremme forskning og formidling av kunnskap om landets urbefolkning, kalt Buskmenn, San eller Basarwa. Senter for Samiske Studier spilte en aktiv rolle ved oppstart av programmet. Programmet er finansiert av NUFU og det gis støtte til forskningsprosjekt, nettverkssamarbeid med University of Namibia og University of Western Cape, og deltagelse i internasjonale seminarer og konferanser.

Pr. 1999 finansierer programmet tre kvinnelige masterstudenter, og en mannlig student på diplomnivå. To av disse er San. Programmet gir også støtte til doktorgradsstudenter som skriver avhandling om tema som belyser San-folkets situasjon, og/eller urfolksproblematikk. En norsk hovedfagsstudent er tilknyttet.

I neste NUFU periode planlegges en større vekt på stipendier, og så langt som mulig rekruttering av studenter med San/Basarwa bakgrunn. Det samarbeides med urfolksorganisasjoner på nasjonalt og regionalt nivå. Av enkeltprosjekter med deltagelse fra UiTø kan nevnes:

5.1 *The Basarwa Bibliography Project (Professor Sidsel Saugestad)*

Prosjektet samarbeider med Universitetsbiblioteket i Botswana, og er i ferd med å samle alt tilgjengelig skriftlig materiale om San/Basarwa. Til nå er ca 1500 titler tilgjengelig ved Universitetsbiblioteket, og registrert for søk i database. En annotert bibliografi er i ferd med å ferdigstilles. En CD-rom versjon planlegges.

5.2 *The Past in the Present (Førsteamanuensis Charlotte Damm, arkeologi, Førsteamanuensis Sheila Coulson, arkeologi, Universitetet i Oslo)*

Prosjektet samarbeider med historikere og arkeologer i en bred beskrivelse av forhistorie, bosettingshistorie, tradisjoner og sosial organisasjon i det nord-østlige Botswana. Studenter fra Universitetet i Tromsø og Universitetet i Botswana har deltatt.

5.3 *Culture-linguistic project (Professorstipendiat Harald Gaski, Samisk Institutt, Hum-fak)*

Gaski planlegger et mindre prosjekt i samarbeid med *Department of African Languages and Literature*, for å samle muntlig overleverte historier og sammenlignende data på terminologbruk i tradisjonell kunnskapsutvikling.

6. *Development Directions: Options and Dilemmas for Indigenous Organisations in Southern Africa (Professor Sidsel Saugestad, sosialantropologi)*

Saugestad har frikjøpsmidler ut 2000 fra Forskningsrådet/UDs program "Marginalisering og Globalisering" for å studere utviklingen av urfolksorganisasjoner i det sørlige av Afrika, med et vekt på samspill mellom globale (FN, ILO) nasjonale,

og lokale prosesser. Prosjektet samarbeider med NUFU programmet og en EU finansiert Regional studie av situasjonen for San folk i det sørlige Afrika.

7. *Forsking innen samfunnsfag og humaniora med urbefolkingsperspektiv i tilknytning til Ramaindianerne, Nicaragua. Ledere: prof. Svein Jentoft, SV-Fak. og prof. Harald Gaski (Humfak)*

Prosjektet er finansiert av NUFU.

Samarbeidsavtale mellom universitetet i Tromsø og The University of the Autonomous Region of the Caribbean Coast of Nicaragua (UROCCAN)

Prosjektet har to hovedkomponenter 1)utnytting og forvaltning av naturressurser, spesielt fiskeri. Det er naturlig at dette vil føre til et nært samarbeid med statsforvaltningen og privat næringsliv, 2) ”cultural rescue”. Det vil bli knyttet studenter til prosjektet fra begge universitet.

Man ønsker å dra nytte av kompetanse både fra Guatemalaprojektet og Anthropolos programmet, blant annet ved å bruke tilbudet i visuell antropologi som en integrert del av prosjektet.

8. *Utviklingen innen afrikanske universitet sør for Sahara siden frigjøringen fra kolonistyre. (Prof. Randi Rønning Balsvik, Institutt for historie)*

Balsvik ser på læringsvilkår for studenter og relasjonene mellom stat og universitet. Hun har dessuten flere verv innen forskjellige program som arbeider med nord-sør relaterte spørsmål, 1)medlem i styringsgruppen for programmet «Stat og samfunn, demokrati og politisk endringer i utviklingsland», Norsk forskningsråd/ Utenriksdepartementet, 2) medlem i styringsgruppen for prosjektet «Norsk utviklingshjelps historie» i regi av Norges forskningsråd og Utenriksdepartementet, 3) medlem av programstyret for forskningsprogrammet «Globalisering og marginalisering, utviklingsveier i sør», Norges forskningsråd/Utenriksdepartementet.

9. *Education and Development - A comparative analysis of the contributions of Education in the development of periphery regions. The case of Sub-Saharan Africa. (Univ.lektor Sadique Isahaku, pedagogikk)*

10. *Pedagogisk diskurs i 90-årenes utdanningsreformer i Norge. (Førsteaman. Sylvi Stenersen Hovdenak, pedagogikk)*

Hovdenak ser potensialet i en komparativ studie mellom nord og sør innen temaet utdanning og utvikling, og har etablert kontakt med professor Jesus Maria Sousa ved universitetet i Maderira, Spania.

11. *Pedagogiske perspektiver på konflikt- og konflikttransformasjon (Førsteaman. Vidar Vambheim, pedagogikk)*

Prosjektet tar sikte på å undersøke pedagogiske teories og metoders bidrag til ikke-voldelig og kreativ konflikttransformasjon. Prosjektet har et generelt siktemål, fra internasjonale relasjoner til familierelasjoner, men fokus er p.t. situasjonelt og mikroorientert, f.eks. mobbeproblematikk, forutsetninger for dialog. Det blir gitt undervisning på området, både ved UiTø og eksternt, og det arbeides med mulighetene for utvikling av et Masterstudium i Konflikt, demokrati og menneskerettigheter.

Vambheim er i kontakt med Den sosialpedagogiske høgskolen i Sandnes, NTNU, Pedagogisk Institutt v/ Universitetet i Uppsala, Det humanistiske institutt i Moskva, og Universitetet i

Pskov. Samarbeidet med Russland vil bli forsøkt utvidet/ koblet til det arbeid UiTø driver i forhold til Nordvest-Russland og Murmansk i forbindelse med Barentsregionsamarbeidet. Samtidig arbeides det med en konferanse i Tromsø i mai 2000, "Higher Education for Peace" (500 deltagere). Konferansen er første ledd i en 5-årig satsningsplan "Dialog for Fred" ved SEMUT/ UiTø. Konferansen er støttet av KUF, HSD og UNESCO, og kan få betydning for utvikling av samarbeidsprosjekter mot Sør.

12. Biodiversity Conservation and the Maintenance of Pastoralism in Western Tibet (Prof. Per Mathiesen, sosialantropologi og dr. Joseph Fox, Institutt for biologi)

Prosjektet finansieres av Nettverk for universitetssamarbeid Tibet-Norge, som har bevilgninger fra UD.

Ved den tibetanske regjeringens Norgesbesøk i slutten av 1997, presenterte de en forespørsel til Nettverk for universitetssamarbeid Tibet-Norge om assistanse bl.a. til studier av forholdet mellom "wildlife and pastoralisme i Changtang, Vest-Tibet". Etter møter i Tibet sommeren 1998, en lengre feltekskursjon våren 1999 og omfattende forhandlinger deretter, er nå et tre-års prosjekt kommet i gang og det første egentlige feltarbeid er planlagt til kommende vår.

Prosjektet har en biologisk og en antropologisk komponent. Den første ledes av Fox, den andre av Mathiesen. Til prosjektet vil det også bli knyttet to/tre tibetanske og to norske juniorforskere og man vil innledningsvis legge vekt på studier av "konkurranse/ symbiose i forholdet mellom wild life og buddhistisk pastoralisme".

13. Bruken av bilder innefor Shia-islam (Univ.lektor Ingvild Flaskerud, religionsvitenskap)

Feltarbeidet utføres i Iran og tar for seg det generelle billedforbudet innenfor Islam. I brev fra instituttleder til NFR er prosjektet omtalt slik: "Ingvild Flaskeruds prosjekt er sentralt og spennende. Det vil kunne rokke ved tradisjonelle oppfatninger om islamsk bildefiendtlighet og slik frembringe ny vitenskapelig erkjennelse. Ettersom prosjektet også er tverrfaglig, vil det ikke bare komme religionsvitenskapen til gode, men også kunsthistorie."

14. Opprøret og fredsprosessen i Mali (Lode)

Kåre Lode arbeider sammen med forskere i Mali om et prosjekt om hvor man spesielt skal se på hvordan det sivile samfunnet var involvert i fredsprosessen.

15. Samarbeidsavtale mellom Universitetet i Tromsø og Universitetet i Bamako, Mali.

Samarbeidsavtalen ble inngått i oktober 1999. Det vil i alt vesentlig dreie seg om samarbeid innen samfunnsfag, kulturfag (museum) og humaniora. Avtalen går ut på forskningssamarbeid, utveksling av forskere og studenter. Det er en intensjonsavtale som er avhengig av konkrete initiativ fra forskere og av ekstern finansiering. Allerede mens avtalen var under forberedelse tok universitetet i Mali et initiativ ved å presentere en hjelpelærer som kandidat til visuell antropologi. Han ble student ved kurset i august 1999. Det er blitt sendt flere søknader for opptak ved visuell antropologi høsten 2000. Disse er ennå ikke behandlet ved vårt universitet.

16. Doktorgradsstudenter med emne fra sør

Håkan Sandersen, samfunnsplanlegging, studerer fiskeriressursforvaltning i Karibia;

Lise Tørnby, samfunnsplanlegging, arbeider med et tema: kvinner – kirke og modernitet i tilknytning til kvinnebevegelsen i Den Evangelisk Lutherske Kirke i Kamerun. Feltarbeidet i Kamerun er finansiert av Det Norske Misjonsselskap;

Bjørn Arntsen, stipendiat sosialantropologi (visuell antropologi) Han arbeider sammen med en kamerunesisk student på et prosjekt om fiskere og ressursforvaltning ved Tchad-sjøen, Kamerun (film og avhandling);

Mahmoudou Djingui (Kamerun), stipendiat over kvoteprogrammet, sosialantropologi holder nå på med å avslutte sin avhandling om kunnskap og makt i Adamaouaprovinsen i Kamerun;

Trond Waage, stipendiat u-landspartnerprogrammet, sosialantropologi (visuell antropologi), arbeider med avhandling og film og bildeprosjekter om ungdom og urbanisering i Ngaoundéré, Kamerun;

Ragnhild Dybdal, psykologi. Hun arbeider med et doktorgradsprosjekt om sivile i krig, traumer og post-traumatisk stress. Hun har spesielt studert kvinner og barn under og etter krigen i Bosnia og vurderer hvordan mødres deltakelse i samtalegrupper påvirker barnas utvikling og helse. Studien er også relevant for andre deler av verden, og Dybdal har skrevet en manual som nå er i bruk i Macedonia og Tyrkia i UNICEFs arbeid med flyktninger. Den er også under vurdering for bruk på bl.a. Sri Lanka. Dybdal har noe finansiell støtte fra UNICEF;

Christine Smith-Simonsen, stipendiat historie . Hun arbeider med et doktorgradsprosjekt om statsbygging i Eritrea;

17. Hovedfagsstudenter med emne fra sør

Ingrid Hammes arbeider med et tema om islam på Madagaskar;

Sigbjørn Heldal arbeider med et prosjekt om buddhisme på Taiwan;

Meltem Safak arbeider med et tema om islam i Tyrkia;

Tewasen Thesome, (Etiopia) samfunnsplanlegging, studerer naturreservater og ressursforvaltning i Etiopia;

Elin Vannes, samfunnsplanlegging, arbeider med demokratiske strukturer i det sivile samfunn i Kamerun med vekt på ungdomsbevegelsen i Den Evangelisk Lutherske Kirke i Kamerun;

Abebe Zerihum (Etiopia) sosialantropologi (Masterkurset i visuell antropologi) har ennå ikke valt tema;

Antiéro Dibo Belinda (Kamerun) sosialantropologi (Masterkurset i visuell antropologi) har som tema "Social Relations towards Handicapped Persons"

Eirin Annamo, sosialantropologi arbeider med et tema fra Peru: Gudsbegrepet i Andes høyland;

Grete Barlinhaug, sosialantropologi arbeider med temaet: Kroppsdynamikk hos jordbrukende kvinner i Nepal. Feltarbeidet er avsluttet;

Cheickna Camara (Mali) sosialantropologi (Masterkurset i visuell antropologi) har ennå ikke valt tema;

Anne Ragnhild Grini, sosialantropologi arbeider med et tema fra Cuba: livshistorier og politiske strukturelle forandringer;

Elangwe Pascal (Kamerun) sosialantropologi (Masterkurset i visuell antropologi) arbeider med temaet "Marriage in Igboland";

Habi (Kamerun) sosialantropologi (Masterkurset i visuell antropologi) arbeider med temaet "Muslim Girls and Higher Education in Northern-Cameroon";

Djesa Rachel Issa, sosialantropologi (visuell antropologi) arbeider med temaet ”hekseri eller kunnskap? Om trekk ved Diifolkets levemåte”. Hennes filmprosjekt heter ”Le savoir académique et le savoir local – Portrait d’un savant dii”, (akademisk og lokal kunnskap – portrett av en lærd mann av diifolket)

Anne Ragnhild Grini, sosialantropologi arbeider med CUBA, livshistorier og politiske strukturelle forandringer

Bente Mæhlum, sosialantropologi arbeider med et tema fra Guatemala: Arbeidsmigrasjon til USA: kvinnene som blir værende tilbake;

Marius W. Næss, sosialantropologi arbeider med temaet Buddhistiske pastoralister i Changtang, Vest-Tibet. Reiser på feltarbeid i februar 2000;

Okorie Michael Okwara (Nigeria), sosialantropologi (Masterkurset i Visuell antropologi) har som tema ”The impact of Education on the Lifestyle of Girls in Nigeria”;

Heidi Stenvold, sosialantropologi, arbeider med sin hovedoppgave ”Social and cultural aspects of malnutrition in Hmong ethnic group in the province of Lai Chau, Vietnam, hvor hun blant annet fokuserer på at minoritetene ofte faller utenfor skole-, helse- og pengesystemet. Hun har etablert kontakter i Vietnam som kan være nyttige til senere bruk spesielt i forhold;

Tegomoh Ngwaelung Evelyne (Kamerun) sosialantropologi (Masterkurset i Visuell Antropologi) arbeider med temaet ”Creating Ethnic Identity: Mbum Sacralia and Regalia”, Hennes filmprosjekt heter ”From the Mountains to the Plains”;

Vibeke Unneberg, sosialantropologi arbeider med et tema fra Mexico: Chol-indianske småbønder: kulturell diintegrasjon eller endring på egne premisser;

Siri Lorentzen Vik, sosialantropologi arbeider med et tema fra Jamaica: Kvinner og HIV på Jamaica

Leif Martin Haugen, sosiologi skal skrive en oppgave om forholdet mellom NGO’s og FN. Det er ikke avklart hvilke organisasjoner og hvor, men det er sannsynlig at det blir i ”sør”;

Sigbjørn Danielsen, statsvitenskap: ”Water Resources and Conflict in the Middle East”;

Anthony Gadagbui, statsvitenskap: ”Peacekeeping in the Liberian Civil War”

Ingrid Hovda Lien, statsvitenskap skriver om demokratiseringsprosessen i Guatemala med fokus på Maya-indianernes politiske engasjement (hva som kan forklare at de i noen sammenhenger tilsynelatende forholder seg politisk passive)

Frank Halvar Noveas Røberg, arkeologi skal skrive om perioden 1300-1600 i området rundt Rio de Janeiro, Brasil med temaet kulturmøter i materiell kultur (dels mellom indianerstammer før koloniseringen, dels møtet med portugiserne)

Norges fiskerihøgskole (NFH)

1. NFH har for tiden UiTø’s eneste doktorgradsstipendiat i utviklingsforskning; Frank Olsen fokuserer i et sosialøkonomisk perspektiv på *energiforsyningsproblematikken i Sør Afrika*.

2. *Ressursøkonomi og ressursforvaltning i Sør-Afrika* - spesielt innen den marine sektor, men også i mer generell sammenheng. Dette er et programsamarbeide med *University of Western Cape*, startet i 1995. Allerede er noen studenter utdannet med sin Masters grad, nye kommer til og det er to doktorgradskandidater på programmet. Programmet er NUFU-finansiert.

3. *NUFU-samarbeidet mellom UiTø og URACCAN universitetet i Nicaragua* (nevnt under SV-fak, men Nfh vil også bli involvert her). Dette programmet har en urfolksdimensjon og en småskala fiskeridimensjon. En rekke av høyskolens ansatte har gjort forskjellig type oppdrag på Nicaraguas Atlanterhavsside, og en av våre fiskerikandidater har skrevet oppgave om norsk-nicaraguansk joint-venture samarbeide. En vil i første omgang i programmet se på den spesielle situasjonen Rama-folket i den sørlig delen av Atlanterhavskysten står i mht. språklig og kulturell overlevelse, samt marin ressursutnytting. Senere vil det kunne være på tale å flytte fokus nordover langs kysten til flere av de store lagunene der norske NGO'er alt har vært involverte over flere år (Pearl Lagoon). Det kan, på noe sikt også bli tale om prosjekt-samarbeide i regionens nordlige del, da med fokus mot Miskito-befolkningen i denne delen av landet.

4. Kortkurset *Sustainable Fisheries Management*, etablert av Nfh i 1991, rettet mot fiskeriforvaltere i SADC-regionen. Dette ble i 1994 flyttet til Universitetet i Namibia og pågikk der fram til høsten 1998. Utdanninga var NORAD-finansiert. Totalt har ca 90 kandidater blitt utdannet. Dette kurset er under revurdering for ny oppstart i 2000.

Som en direkte følge av dette kortkurset, har Nfh og blitt institusjons-partner overfor UNAM mht. å bygge opp en 4-årig BSc-utdanning i *Fisheries and Marine Sciences*. Utdanninga er NORAD-finansiert og programmet har foreløpig en ramme ut 2002. Man tar opp studenter fra hele SADC-regionen, og sikter mot et opptak på rundt 30 studenter i året.

NFH's bidrag omfatter er i det vesentligste bistand til undervisninga, samt rådgiving for utbygging av fakultetets fysiske fasiliteter da særlig laboratorier. I tillegg til dette bidrar NFH når det gjelder staff development idet man har tilbudt doktorgradsplasser i Tromsø, samt kursing av spesial-personell (lab. teknikere). I samarbeidet ser en for seg at det etterhvert vil komme på tale å utvikle forskningsprosjekt av NUFU-typen, der vår side, partnersida i Namibia og studenter på forskjellig nivå vil kunne bli involverte. Det foreligger allerede flere prosjektutkast i så måte.

5. *2-årig Master tilbud i International Fisheries Management*, startet ved Nfh i 1998. Programmet tar opp 15 studenter i året, hovedparten fra den tredje verden. Studiet er en minivariant av fiskerikandidatstudiet, og har et flerfaglig tilsnitt. I juni til august mellom 1. og 2. år reiser studentene til sine hjemland på feltarbeide. Den andel av studentene (5) som har NORAD-finansiering har gjerne en tilknytning til institusjoner i hjemlandet, og det forutsettes en "tjeneste"-periode ved disse institusjonene før man evt. går videre i studiene.

I den nye program-perioden som nå kommer opp forutsettes det at også norske studenter får plass ved programmet, noe som vil innebære en meget fruktbar kopling og som man regner med vil gi begge parter mye.

Det foreligger en lang rekke muligheter for denne typen satsinger, utover det som er nevnt ovenfor. Et stort og viktig område gjelder *tropisk akvakultur*, der det alt forefinnes betydelig kompetanse ved forskjellige fagmiljø i Tromsø. Vi har også registrert en klar interesse fra de marin-biologiske fagmiljøene for ekskursjoner og studiereiser til tropiske marine områder, blant annet kan det nevnes en årlig studentreise som går til Yucatan i Mexico med slikt formål.